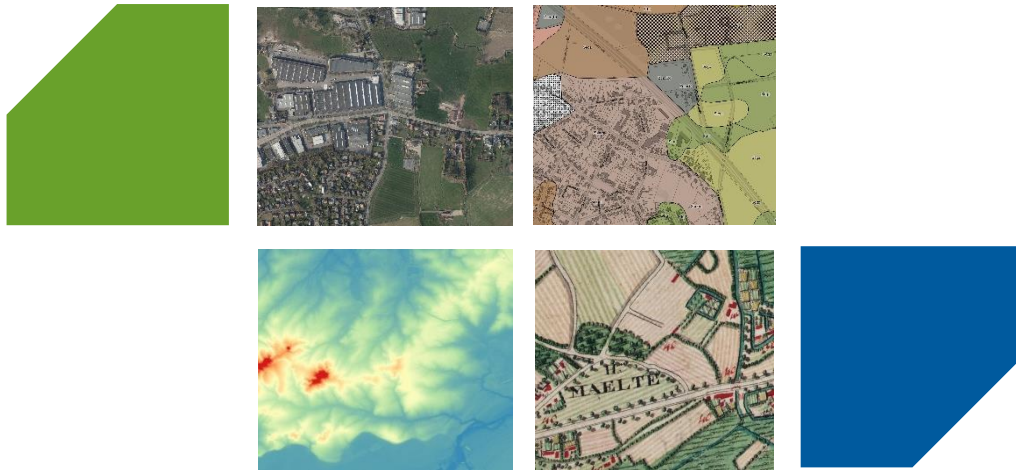

ARCHEOLOGIENOTA

SITE MARIA MIDDELARES TE GENTBRUGGE

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 1690

Rapport opgemaakt door: Sander Pelsmaekers

Kontichsesteenweg 38

B-2630 Aartselaar

Projectcode:

Intern: 31884

OE: 2021J114

COLOFON

Titel

Archeologienota

Site Maria Middelaars te Gentbrugge

Auteur

Sander Pelsmaekers

Projectcodes

Intern: 31884

Agentschap Onroerend Erfgoed: 2021J114

Plaats en datum

Aartselaar, oktober 2021 – oktober 2022

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 1690

ISSN 2406-3940

Alle afbeeldingen zijn aangeleverd door ABO nv tenzij anders aangegeven.

RAPPORTFICHE

Versies		
<i>Versie</i>	<i>Datum</i>	<i>Status</i>
v0	18/10/2021	Interne draft
v1	28/10/2022	Externe draft
v2	2/11/2022	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Sander Pelsmaekers
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen
General Director	Patrick Hambach

INHOUDSOPGAVE

DEEL 1 Verslag van resultaten	1
1 Inleiding	7
1.1 Administratieve gegevens	7
1.2 Aanleiding van het onderzoek en wettelijk kader	8
1.3 Afbakening van het projectgebied	8
1.4 Doel van het onderzoek en onderzoeksstrategie	9
2 Aard van de bedreiging	10
2.1 Huidige situatie	10
2.2 Toekomstige situatie	14
3 Landschappelijke analyse	16
3.1 Topografische situering	16
3.2 Bodemkundige situering	19
3.3 Controleboringen	22
4 Archeologische voorkennis	31
4.1 Historische achtergrond	31
4.2 Cartografische en iconografische bronnen	36
4.3 Recente landschapsveranderingen	39
5 Besluit	42
6 Bibliografie	43

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: GRB basiskaart met aanduiding van het projectgebied.....	8
Figuur 2: Meest recente luchtfoto met aanduiding van het projectgebied.....	10
Figuur 3: Zicht op een deel van de parking. Gefotografeerd richting noorden. (Bron: ABO 2021).	10
Figuur 4: Zicht op het oostelijk deel van het onderzoeksgebied. (Bron: ABO nv 2021).	11
Figuur 5: Schematische voorstelling van de huidige situatie en de zones waar geen ingrepen zullen plaatsvinden (rode stippellijn). (Bron: Opdrachtgever 2022).	11
Figuur 6: Zicht op het bosgebied dat bewaard zal blijven. (Bron: ABO 2021).	12
Figuur 7: Zicht op het ziekenhuisgebouw en de bijhorende verharding die bewaard zullen blijven. (Bron: ABO 2021).	12
Figuur 8: Detailplan van de bestaande situatie. (Bron: Opdrachtgever 2022).	13
Figuur 9: Plan van de toekomstige situatie. (Bron: Opdrachtgever 2022).	14
Figuur 10: Detailplan van de toekomstige situatie. (Bron: Opdrachtgever 2022).	15
Figuur 11: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied	16
Figuur 12: Uittreksel van het Digitaal Hoogtemodel (1m) met waterlopen en aanduiding van het projectgebied	17
Figuur 13: Meest recente luchtfoto met aanduiding van de hoogteprofielen t.h.v. het projectgebied.	17
Figuur 14: Hoogteprofiel van noord naar zuid.....	18
Figuur 15: Hoogteprofiel van west naar oost.	18
Figuur 16: Skyview (factor 0,25 m) met aanduiding van het projectgebied	18
Figuur 17: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het projectgebied	19
Figuur 18: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied .	20
Figuur 19: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied ...	20
Figuur 20: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied	21
Figuur 21: Plan met aanduiding van de uitgevoerde controleboringen.	22
Figuur 22: Coördinaten van de uitgevoerde boringen. (Bron: ABO 2021).	22
Figuur 23: Zicht op de binnenkoer van de bebouwing, ter hoogte van boring 302. Gefotografeerd in zuidelijke richting (Bron: ABO 2021).	23
Figuur 24: Zicht op een deel van de verharding met in de verte de locatie van boring 308. Gefotografeerd in noordelijke richting. (Bron: ABO 2021).	23
Figuur 25: Zicht op een deel van de bebouwing, ter hoogte van boring 310 (vooraan) en 301 (ter hoogte van vrachtwagen). Gefotografeerd in zuidelijke richting. (Bron: ABO 2021).	24
Figuur 26: Foto en profiel van boring 306. (Bron: ABO nv 2021).	26
Figuur 27: : Foto en profiel van boring 308. (Bron: ABO nv 2021).	27
Figuur 28: Boorprofielen van boring 301 en 302. (Bron: ABO 2021).	28
Figuur 29: Boorprofielen van boring 303-306. (Bron: ABO 2021).	29
Figuur 30: Boorprofielen van boring 307-310. (Bron: ABO 2021).	30
Figuur 31: Plan van de gemeente Gentbrugge, ca. 1950. (Bron: Stad Gent 2021)	31
Figuur 32: Visuele weergave van de Inventaris Onroerend Erfgoed rondom het projectgebied.	32
Figuur 33: Visuele weergave van de Centrale Archeologische Inventaris in dichte omgeving. (CAI, 2021).	33
Figuur 34: Horenbaultkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: UGent, 2022)	36
Figuur 35: Fricxkaart met aanduiding van het projectgebied	37
Figuur 36: Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied	37

Figuur 37: Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied	38
Figuur 38: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied	38
Figuur 39: Vandermaelenkaart met aanduiding van het projectgebied	39
Figuur 40: Topografische kaart van 1939 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: Cartesius, 2022)	40
Figuur 41: Orthofotomozaïek uit 1971 met aanduiding van het projectgebied	40
Figuur 42: Orthofotomozaïek uit 1991 met aanduiding van het projectgebied	41
Figuur 43: Meest recente orthofotomozaïek met aanduiding van het projectgebied	41

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1: Overzicht van de administratieve gegevens.....	7
Tabel 2: Overzicht van de toekomstige situatie.....	14
Tabel 3: Verstoringsdiepte van de uitgevoerde controleboringen.	25
Tabel 4: Tabel met de locatie van het onroerend erfgoed gelegen op of direct langs het projectgebied. (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed, 2021).....	32
Tabel 5: Overzicht van de CAI-locaties in de omgeving van het projectgebied (Centrale Archeologische Inventaris 2022).	34
Tabel 6: Overzicht van de relevante archeologische onderzoeken in de nabije omgeving.	35

1 INLEIDING

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectgegevens	
Naam + adres projectgebied	
- Straat + nr.:	Kliniekstraat 27
- Postcode:	9050
- Fusiegemeente:	Gentbrugge
Lambertcoördinaten (1972; EPSG:31370)	Bereik: 107 001,36 m - 192 659,71 m 107 116,67 m - 192 772,83 m
Kadaster	
- Gemeente:	Gent
- Afdeling:	GENT 22 AFD/GENTBRUGGE
- Sectie:	B
- Percelen:	44362B0315/00S000, 44362B0315/00T000
Onderzoekstermijn	Oktober 2021 – oktober 2022
Oppervlakten:	- Betrokken percelen: 31.206 m² - Projectgebied: 16.600 m²

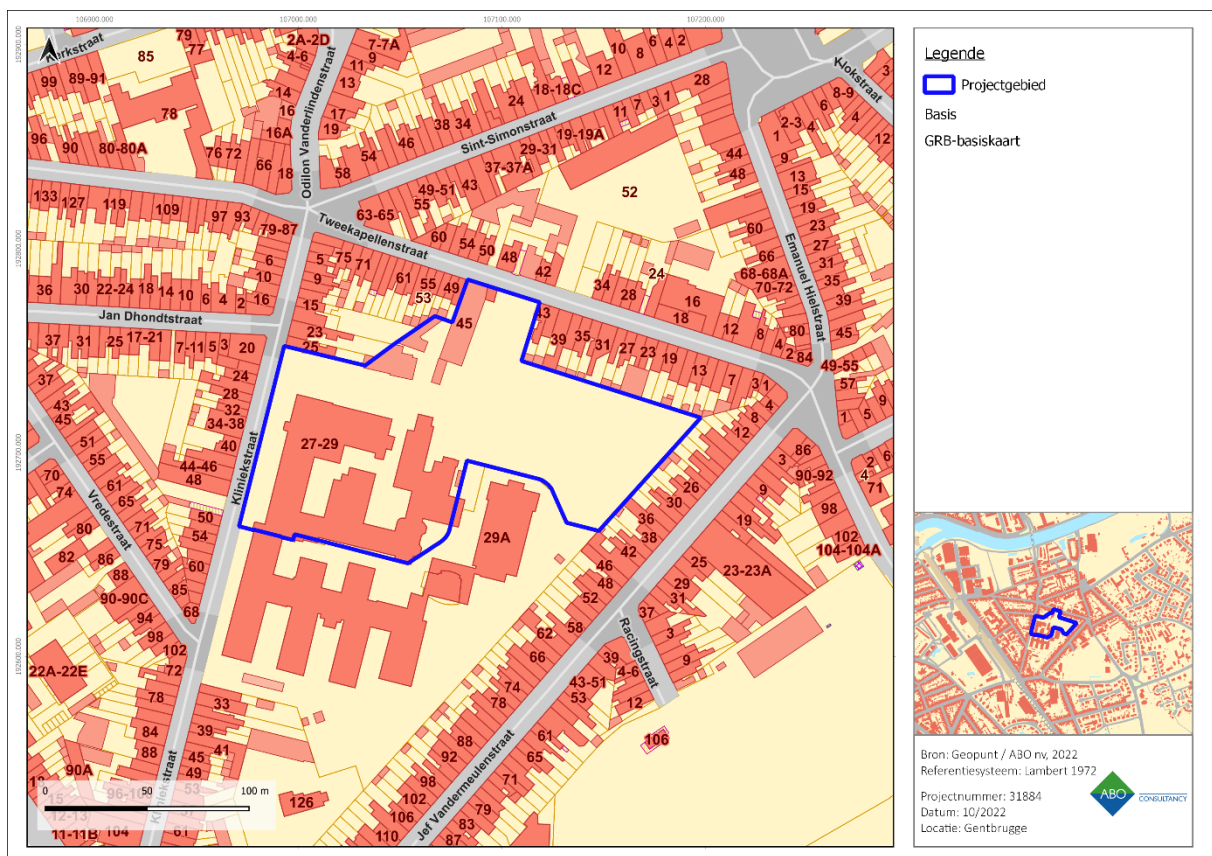
Tabel 1: Overzicht van de administratieve gegevens.

1.2 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK EN WETTELIJK KADER

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor een verkaveling. De geplande werkzaamheden ter hoogte van de site Maria Middelaars aan de Kliniekstraat 27 te Gentbrugge houden een verkaveling en herontwikkeling van een voormalige ziekenhuissite in. De geplande werken worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Het projectgebied valt buiten een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt. Verder bevindt het zich buiten een definitief of tijdelijk beschermde archeologische site en buiten een vastgestelde archeologische zone. Doordat de oppervlakte van de betrokken percelen de 3.000 m² overschrijdt, moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een omgevingsvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Het bureauonderzoek moet uitwijzen of een onderzoek met ingreep in de bodem mogelijk en wenselijk is voor het projectgebied. Er wordt omwille van de verkaveling uitgegaan van een **maximale verstoring**, al zijn er enkele zones waar geen werkzaamheden plaatsvinden. Deze zones staan ook duidelijk aangegeven op de bijgevoegde plannen (bestaande toestand).

1.3 AFBAKENING VAN HET PROJECTGEBIED

Het projectgebied komt overeen met een gedeelte van percelen 44362B0315/00S000 en 44362B0315/00T000 (Gentbrugge afdeling 22, sectie B) die gelegen zijn ter hoogte van de site Maria Middelaars aan de Kliniekstraat 27 te Gentbrugge. Het gaat hier om een voormalig ziekenhuis dat nog steeds in gebruik is als medisch centrum en polykliniek. De buitenruimte bestaat grotendeels uit verharding en groenzone. Een deel van de gebouwen zal bewaard blijven, enkele structuren worden echter ook gesloopt. In totaal beslaat het projectgebied een oppervlakte van ca. 16.600 m².

Figuur 1: GRB basiskaart met aanduiding van het projectgebied

1.4 DOEL VAN HET ONDERZOEK EN ONDERZOEKSSTRATEGIE

Deze archeologienota heeft als doel na te gaan welke archeologische resten er te verwachten zijn ter hoogte van het projectgebied en in welke mate deze bedreigd worden door de nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek in deze archeologienota heeft drie objectieven:

- Er wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied;
- Er wordt nagegaan welke bewaring te verwachten is en in welke mate ze bedreigd worden door de geplande bodemingrepen;
- Er wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

De gegevens waarop het onderzoek gebaseerd is, worden gehaald uit de door de initiatiefnemer aangeleverde plannen in combinatie met bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten. Het is steeds de bedoeling om het archeologisch verwachtingsprofiel te confronteren met de aard van de geplande werken om zo de impact ervan op het bodemarchief te bepalen.

De volgende stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

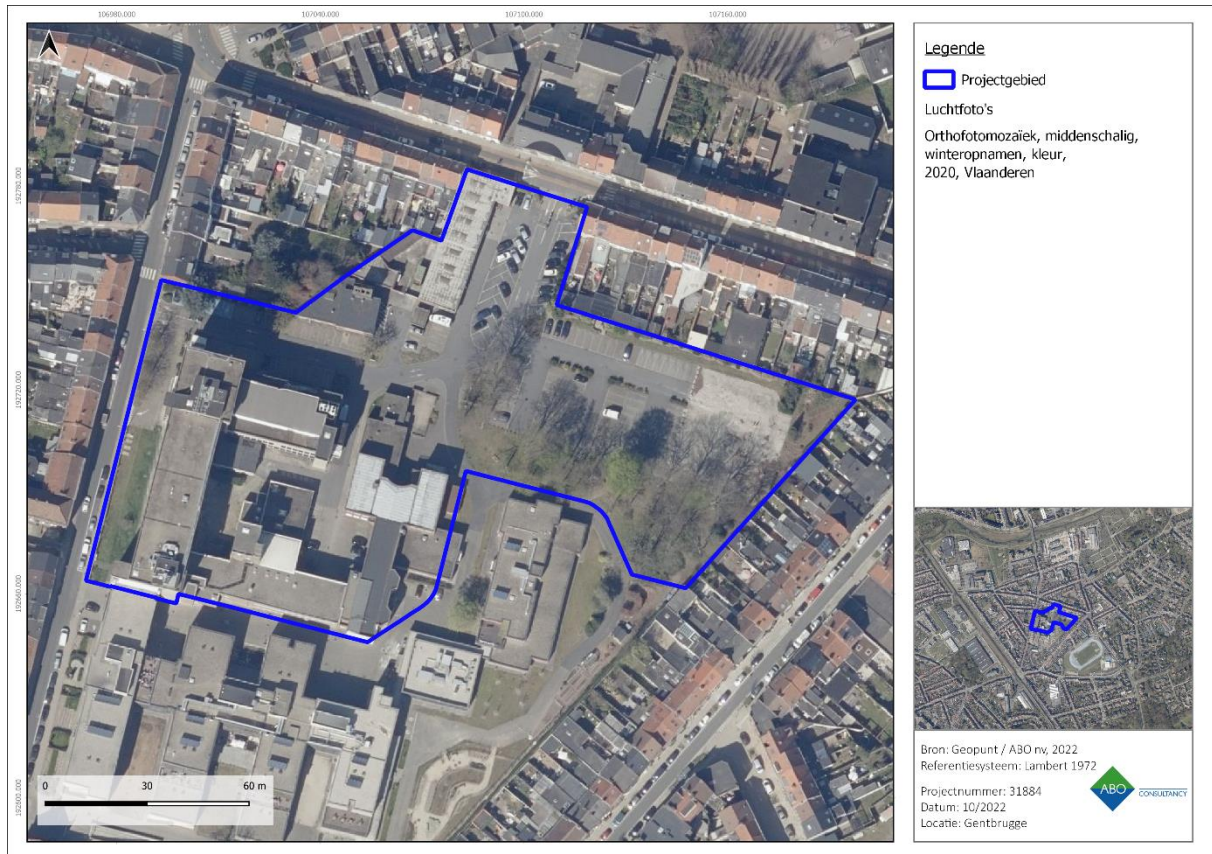
- Een studie van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het projectgebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe worden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- Een studie van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geeft inzicht in het archeologisch potentieel van het Projectgebied (hfst. 4). Hierbij worden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt een advies geformuleerd omtrent een eventueel archeologisch vervolgonderzoek, een *in situ* bewaring of een 'geen maatregelen'.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

De plannen van de bestaande toestand en de ontwerpplannen van de nieuwe situatie die zijn aangeleverd door de initiatiefnemer zijn als bijlagen toegevoegd aan deze archeologienota.

Figuur 2: Meest recente luchtfoto met aanduiding van het projectgebied

Het onderzoeksgebied, dat een oppervlakte heeft van 16.600 m², is momenteel in gebruik als medisch centrum. Naast de bestaande gebouwen is er voornamelijk verharding aanwezig voor de parking en een stuk groenzone (bos) in de zuidoostelijke hoek.

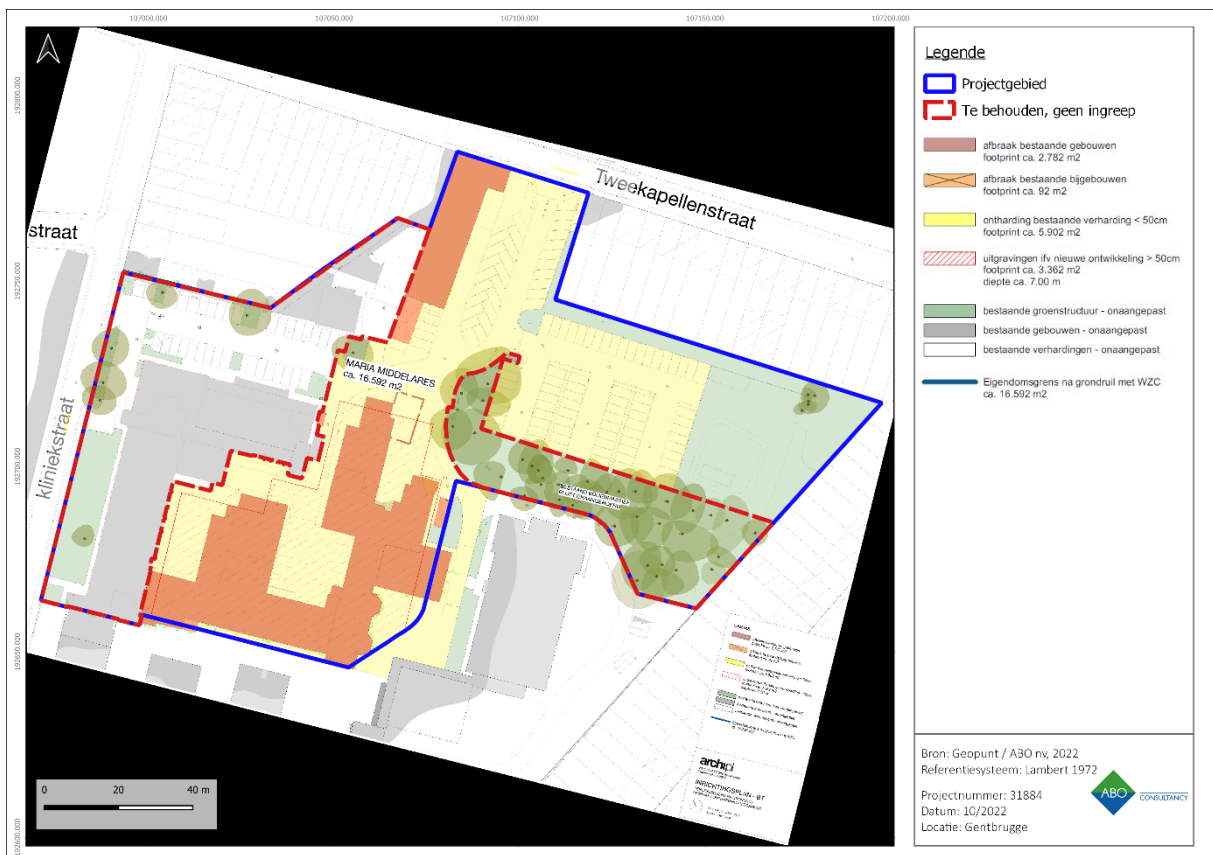

Figuur 3: Zicht op een deel van de parking. Gefotografeerd richting noorden. (Bron: ABO 2021).

Figuur 4: Zicht op het oostelijk deel van het onderzoeksgebied. (Bron: ABO nv 2021).

Zoals op de plannen duidelijk staat aangegeven, zal **39% van het projectgebied niet geroerd worden**. Het gaat enerzijds om het oostelijk gelegen bomenmassief (ca. 1.765 m²) en anderzijds om een deel in het westen met bestaande ziekenhuisbebouwing en bijhorende verharding (ca. 4.685 m²). Het gaat in totaal om een oppervlakte van **6.450 m² die volledig behouden zal blijven** en mee opgenomen wordt in de toekomstige situatie. De te behouden gebouwen zullen wel intern gerenoveerd worden.

Figuur 5: Schematische voorstelling van de huidige situatie en de zones waar geen ingrepen zullen plaatsvinden (rode stippellijn). (Bron: Opdrachtgever 2022).

Figuur 6: Zicht op het bosgebied dat bewaard zal blijven. (Bron: ABO 2021).

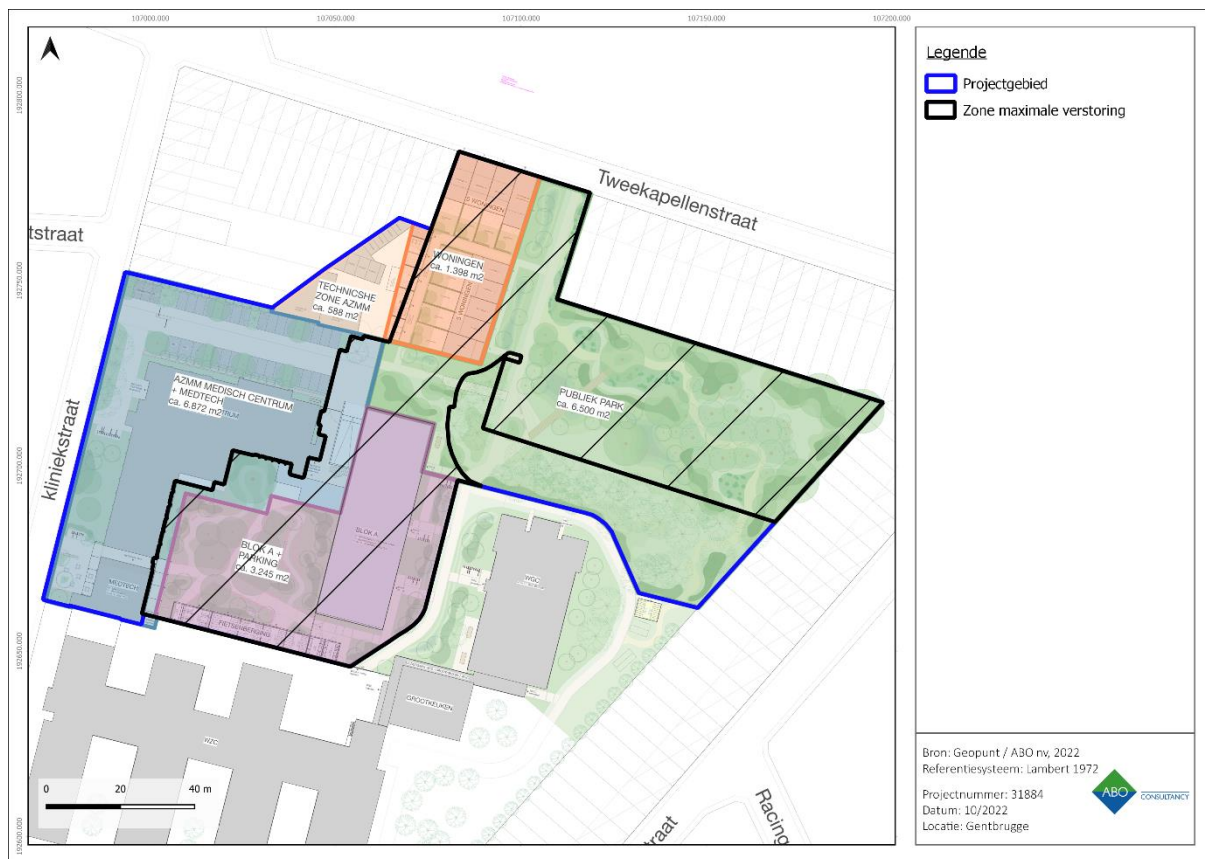
Figuur 7: Zicht op het ziekenhuisgebouw en de bijhorende verharding die bewaard zullen blijven. (Bron: ABO 2021).

Figuur 8: Detailplan van de bestaande situatie. (Bron: Opdrachtgever 2022).

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

Er wordt op het projectgebied (met een oppervlakte van 16.600 m²) een verkaveling en herontwikkeling van de bestaande ziekenhuissite voorzien. Zoals eerder vermeld – en ook aangeduid op de definitieve plannen – wordt er een zone van 6.450 m² niet geroerd (39% van het projectgebied). Op de overige 10.150 m² (61% van het projectgebied) worden er wel ingrepen gepland en zal er uitgaan worden van een **maximale verstoring** (zwart op Figuur 9).

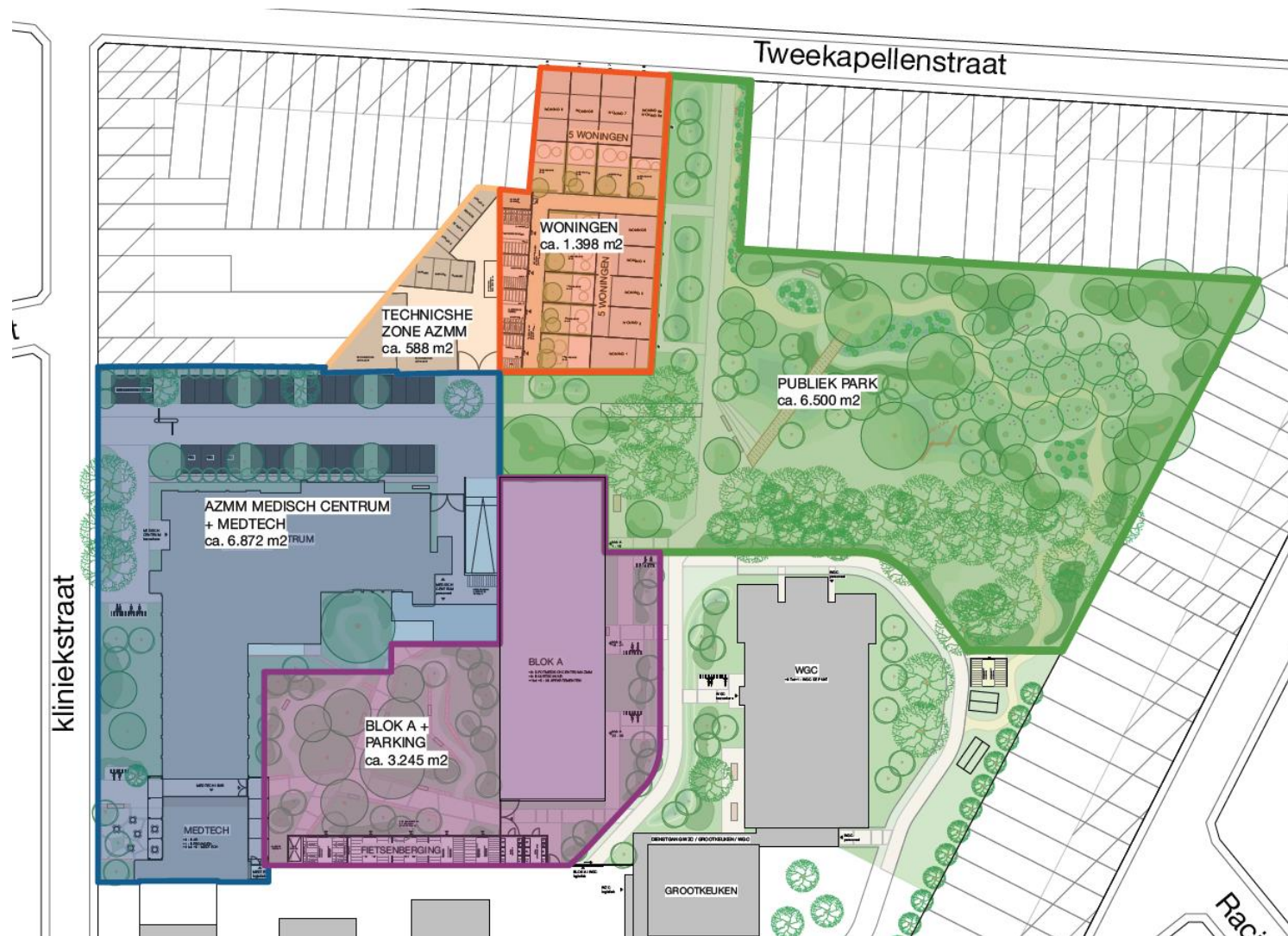

Figuur 9: Plan van de toekomstige situatie. (Bron: Opdrachtgever 2022).

Op het projectgebied worden 5 zones ontwikkeld:

Kleur op Figuur 9	Functie	Oppervlakte	Ingrep
Oranje	Woningen	1.398 m ²	Maximale verstoring
Paars	Blok A + ondergrondse parking	3.245 m ²	Maximale verstoring
Groen	Publiek park	6.500 m ²	1.765 m ² : geen ingreep (boszone) 4.735 m ² : maximale verstoring
Roze	Technische zone	588 m ²	Geen ingreep
Blauw	Medisch centrum met parking	5.900 m ²	5.600 m ² : geen ingreep 972 m ² : maximale verstoring

Tabel 2: Overzicht van de toekomstige situatie

Figuur 10: Detailplan van de toekomstige situatie. (Bron: Opdrachtgever 2022).

3 LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

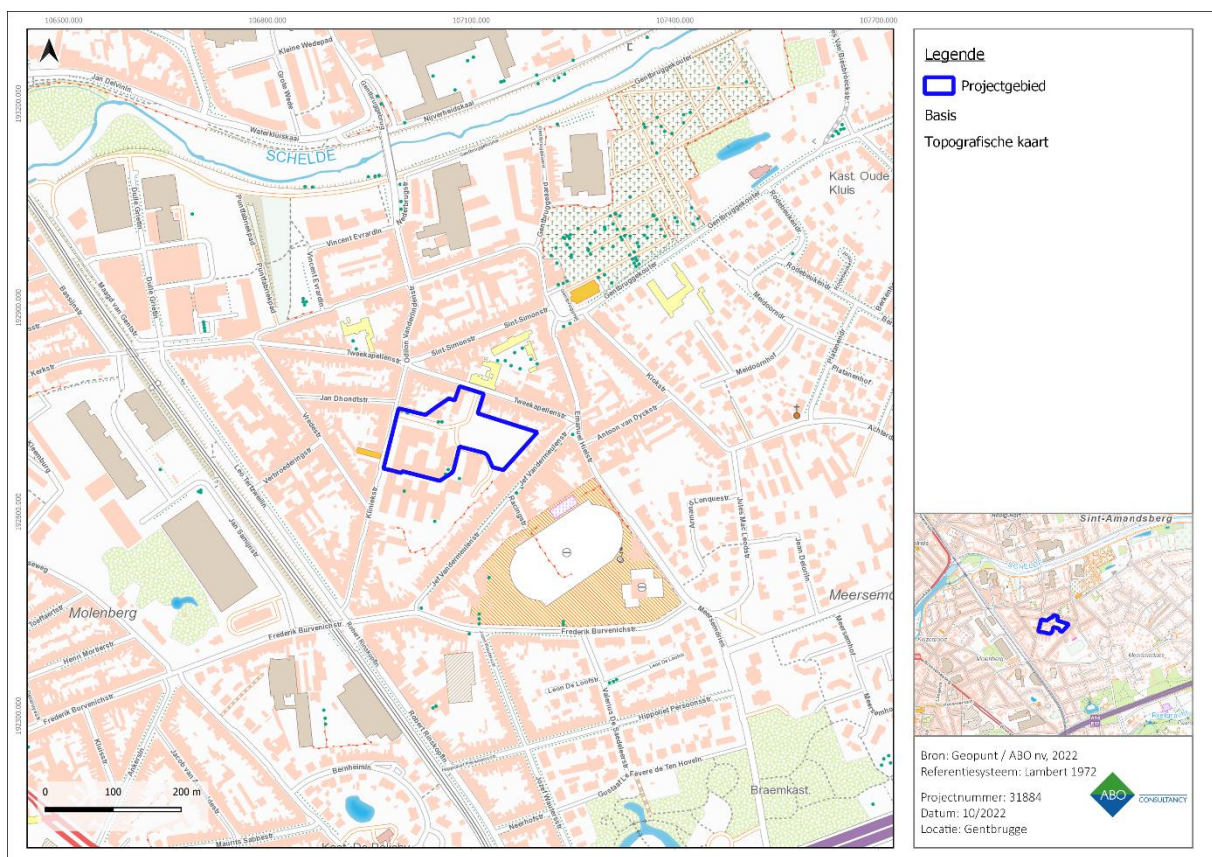
3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

Vanuit landschappelijk standpunt ligt het projectgebied in Gentbrugge, een deelgemeente van de stad Gent die zich aan de Schelde bevindt (Figuur 11). De omgeving wordt gekenmerkt door een hoge graad van verstedelijking. Het centrum van Gentbrugge is dan ook op nog geen 100 meter ten noordoosten van het projectgebied gesitueerd, ter hoogte van de wijken Molenberg en Meersemdries. Volgens de traditionele landschappenkaart maakt Gentbrugge grotendeels deel uit van de stedelijke gebieden en havengebieden rond Gent, niet ver van het Scheldenbekken.

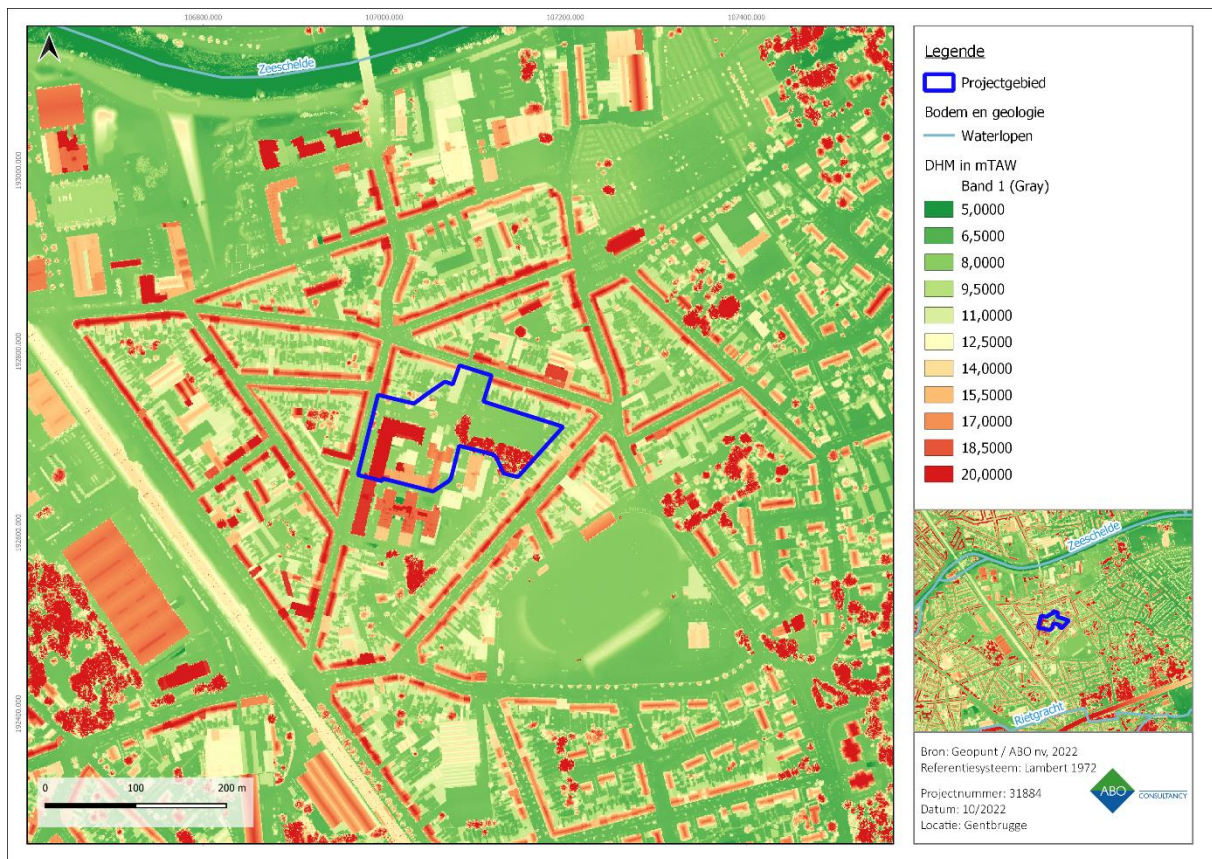
Het Digitaal Hoogtemodel geeft weer dat het projectgebied gelegen is op een zandige verhoging van ca. 7,00 mTAW tot 12,00 mTAW ten zuiden van de lager gelegen vallei van de Schelde (Figuur 12). Deze locatie was aantrekkelijker voor antropogene bewoning dan de oostelijk gelegen en overstromingsgevoelige Gentbrugse Meersen, waar een hoogte van slechts 3,50 mTAW tot 5,50 mTAW bereikt wordt.

De hoogteprofielen geven aan dat het projectgebied grotendeels vlak is, met een hoogte die schommelt tussen 7,80 mTAW en 8,50 mTAW (Figuur 13, Figuur 14, Figuur 15). Dit kan verklaard worden door de graad van bebouwing op het terrein zelf.

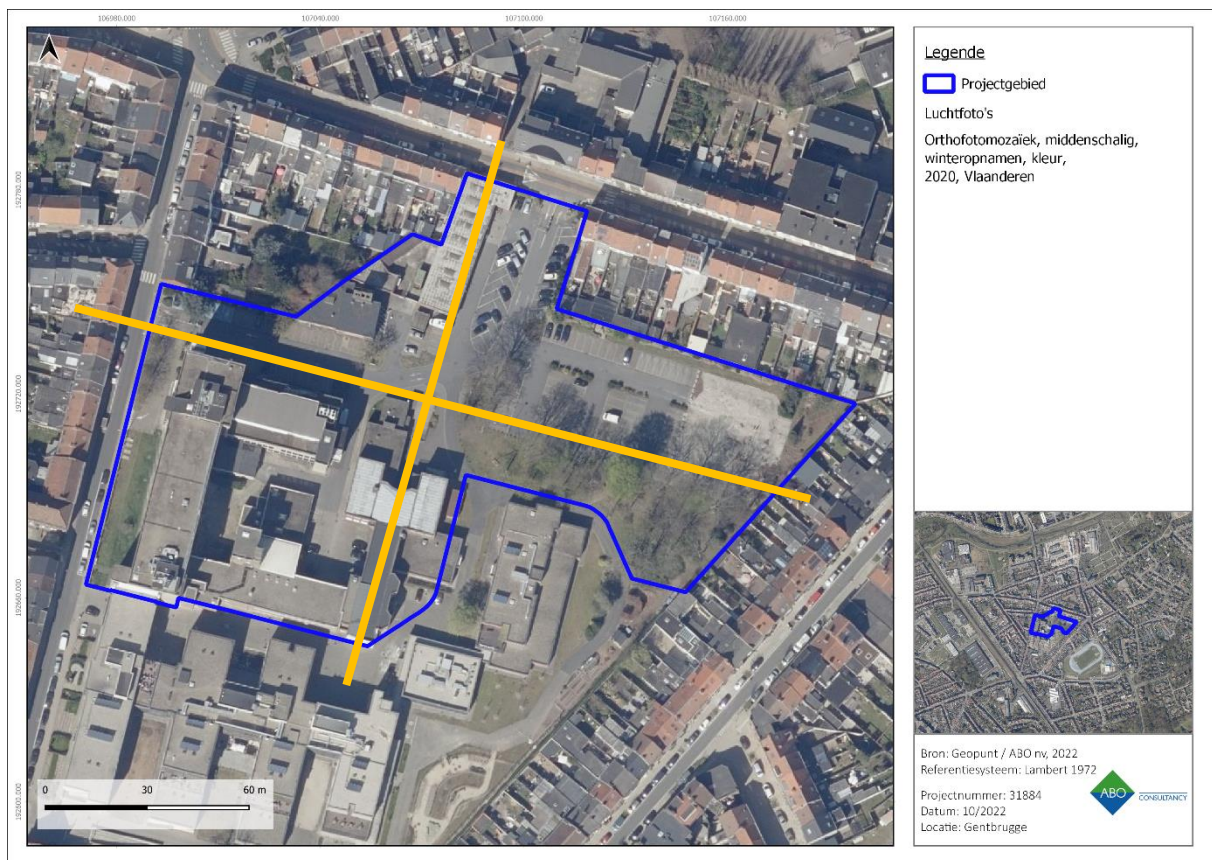
Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, Skyview factor 0,25m brengt weinig relevante landschappelijke info bij (Figuur 16). Wel is de graad van bebouwing en verharding goed zichtbaar binnen het projectgebied en de omliggende straten.

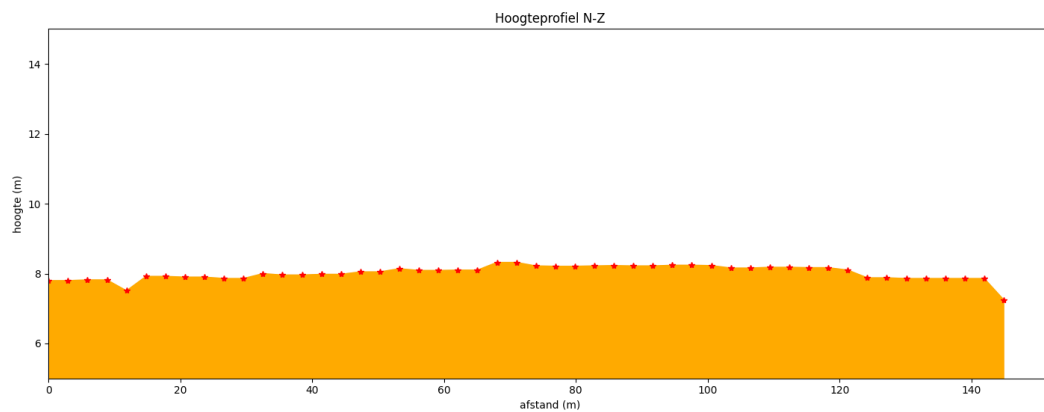
Figuur 11: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied

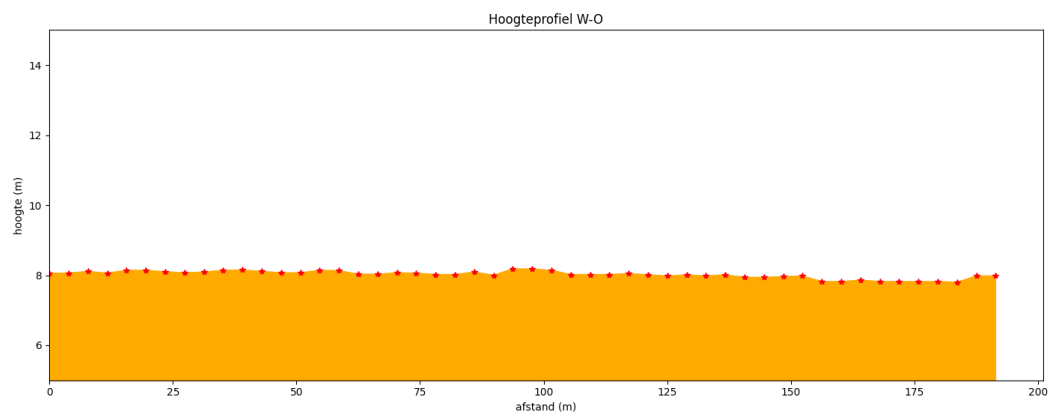
Figuur 12: Uittreksel van het Digitaal Hoogtemodel (1m) met waterlopen en aanduiding van het projectgebied

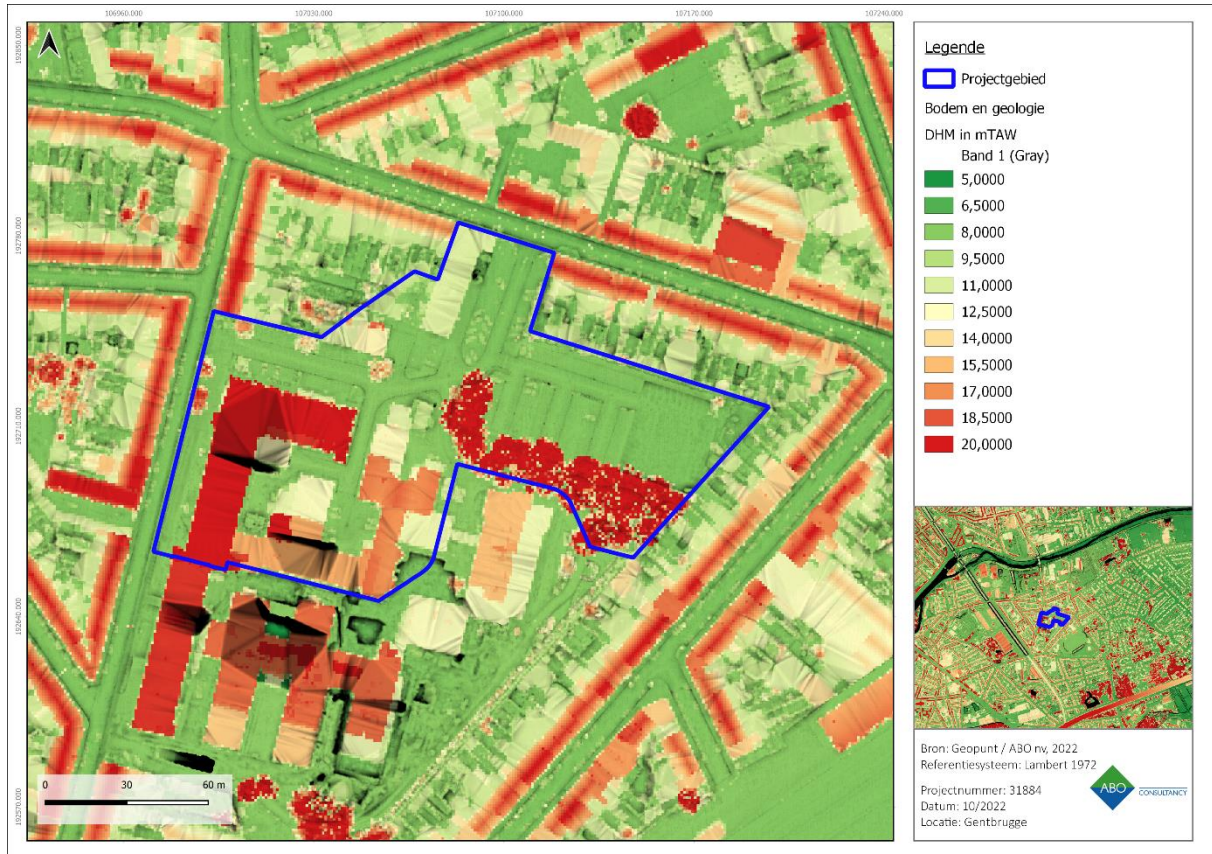
Figuur 13: Meest recente luchtfoto met aanduiding van de hoogteprofielen t.h.v. het projectgebied.

Figuur 14: Hoogteprofiel van noord naar zuid.

Figuur 15: Hoogteprofiel van west naar oost.

Figuur 16: Skyview (factor 0,25 m) met aanduiding van het projectgebied

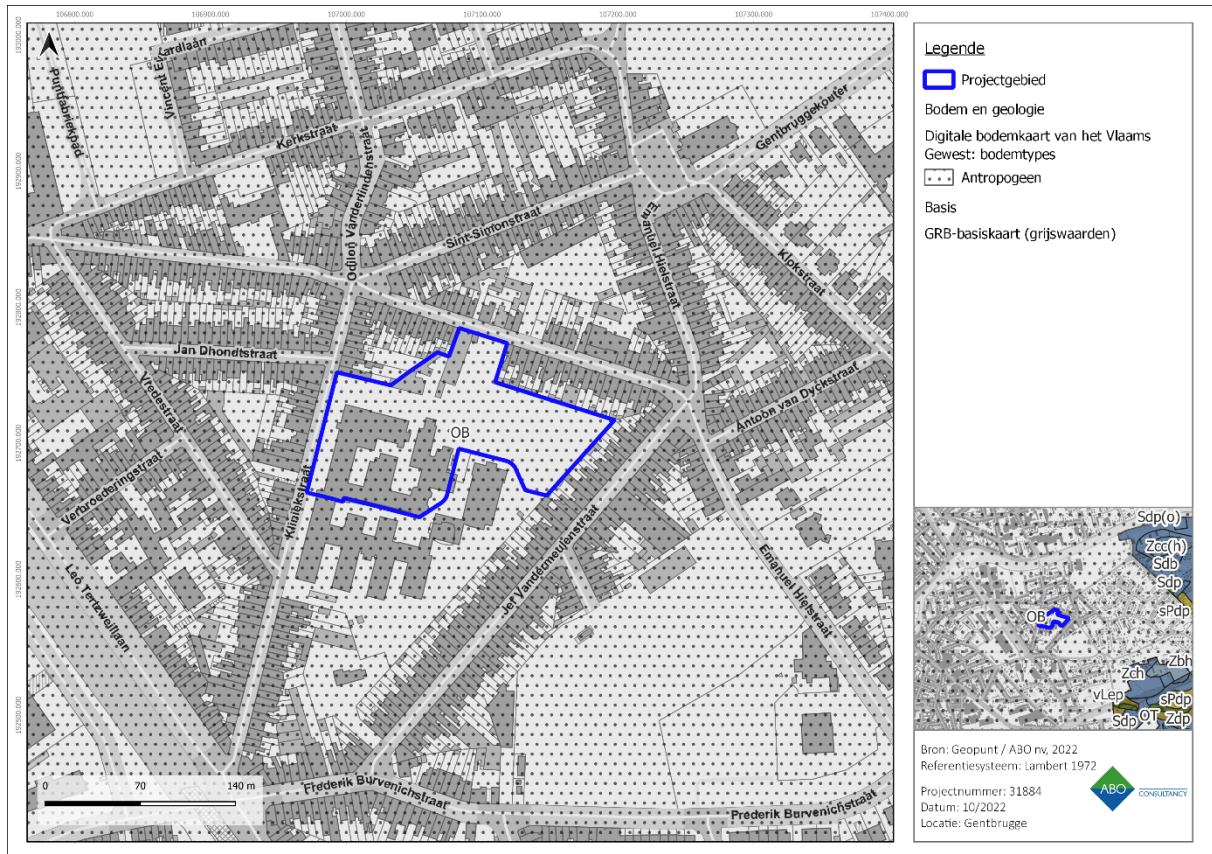
3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

Volgens de gedigitaliseerde Bodemkaart (1950-1970) wordt het projectgebied, net zoals een groot deel van het westen van Gentbrugge, gekarteerd als een antropogene bodem (**OB**) (Figuur 17). Hierbij was het omwille van de graad van bebouwing niet mogelijk om de originele bodemopbouw te karteren. In de ruime omgeving rond Gentbrugge zijn er voornamelijk (licht) lemige zandgronden gekarteerd (**Sdb**, **Zch**, **sPdp**, **Zdb**).

De Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het centrale gedeelte van het projectgebied bestaat grotendeels uit eolisch zand (ELPW) uit het Weichseliaan en/of hellingsafzettingen uit het Quartair (HQ), afgezet op fluviale afzettingen van het Weichseliaan (**type 3**) (Figuur 18). Een dergelijke sequentie heeft een relatief klein archeologisch potentieel. De zandige opduikingen nabij waterlopen, gevormd door deze Elpw-afzettingen, waren vanaf de steentijd aantrekkingspolen voor bewoning. De sporen die deze jager-verzamelaars achterlieten bestaan voornamelijk uit verspreide vondsten op het toenmalig loopvlak. Als deze loopvlakken kort na gebruik niet worden afgedekt, zoals het geval met type 1 en 3, dan is de kans op bewaring van paleolithicum- en mesolithicumsites zeer klein.

De Tertiairgeologische formatie ter hoogte van het projectgebied is de **Formatie van Gentbrugge**, en meer bepaald het **Lid van Vlierzele** (Figuur 19). Dit bestaat uit een groen tot grijsgroen fijn zand dat soms kleihoudend is. Plaatselijk kunnen zandsteenbankjes voorkomen. De Formatie van Gentbrugge is glauconiet- en glimmerhoudend. De zandlagen zijn afgezet in noordelijk België tijdens het Vroeg-Eoceen, zo'n 50 miljoen jaar geleden.

Er is geen informatie bekend over het erosiepotentieel. Het projectgebied is volgens de Bodembedekkingskaart in gebruik als bebouwde, verharde en deels groene zone. (Figuur 20).

Figuur 17: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het projectgebied

Figuur 18: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied

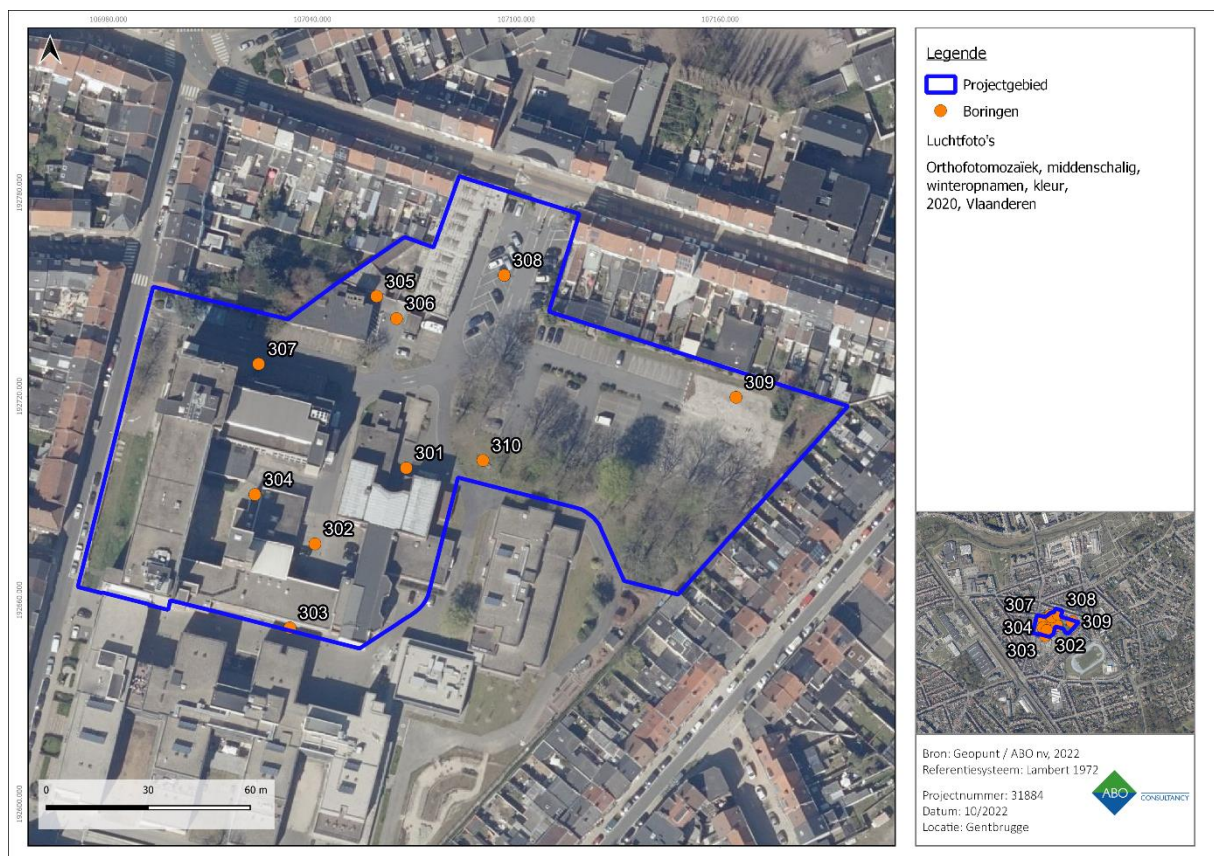
Figuur 19: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied

Figuur 20: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied

3.3 CONTROLEBORINGEN

Omdat het onderzoeksgebied grotendeels bebouwd en verhard is, kan er verwacht worden dat de originele bodemopbouw verstoord is. Aan de hand van het bureauonderzoek alleen kan deze hypothese echter niet gestaafd worden. Daarom werden op 22 november 2021 tien controleboringen uitgevoerd door Geosonda nv met een erkend archeoloog van ABO nv aanwezig. Het onderzochte gebied heeft een oppervlakte van 16.600 m². De boringen werden uitgezet volgens onderstaand plan. Boring **301**, **302**, **303** en **304** werden met een geoprobe machinaal uitgevoerd om een grotere diepte te bereiken (aangezien deze ter hoogte van de toekomstige ondergrondse parking en de bestaande gebouwen gelegen zijn). Boring **305**, **306** en **308** werden met een kernboor door de verharding gezet, waarna er manueel werd verder geboord. Boring **307**, **309** en **310** werden volledig manueel uitgevoerd.

Figuur 21: Plan met aanduiding van de uitgevoerde controleboringen.

De precieze coördinaten van de uitgevoerde boringen zijn te vinden in onderstaande tabel:

Boringnummer	X-coördinaat	Y-coördinaat	Z-waarden
Boring 301	107068	192699	8,22 mTAW
Boring 302	107041	192677	8,07 mTAW
Boring 303	107033	192652	8,23 mTAW
Boring 304	107023	192691	8,18 mTAW
Boring 305	107059	192750	7,98 mTAW
Boring 306	107065	192743	7,97 mTAW
Boring 307	107024	192730	8,10 mTAW
Boring 308	107096	192756	7,94 mTAW
Boring 309	107165	192720	7,88 mTAW
Boring 310	107090	192701	8,07 mTAW

Figuur 22: Coördinaten van de uitgevoerde boringen. (Bron: ABO 2021).

Er werden ook controleboringen geplaatst in de delen waar geen ingreep gepland is, om overal een inzicht te krijgen in de bodemopbouw en het bijhorend archeologisch potentieel. Het onderzoeksgebied is momenteel in gebruik als polykliniek en wijkgezondheidscentrum met een bijhorende verharde parking en een gedeelte groenzone.

Figuur 23: Zicht op de binnenkoer van de bebouwing, ter hoogte van boring 302. Gefotografeerd in zuidelijke richting (Bron: ABO 2021).

Figuur 24: Zicht op een deel van de verharding met in de verte de locatie van boring 308. Gefotografeerd in noordelijke richting. (Bron: ABO 2021).

Figuur 25: Zicht op een deel van de bebouwing, ter hoogte van boring 310 (vooraan) en 301 (ter hoogte van vrachtwagen). Gefotografeerd in zuidelijke richting. (Bron: ABO 2021).

De boringen werden uitgevoerd op heldere maar koude dag. Er werd bij elke boring tot minstens in de C-horizont geboord. Alle boringen werden gefotografeerd, digitaal ingemeten en geregistreerd conform de Code voor Goede Praktijk

Er werden volgende bevindingen gedaan:

De vier machinale boringen (**301, 302, 303 en 304**) werden ter hoogte van de bestaande gebouwen geplaatst. Onder de verharding werden telkens enkele verstoorde ophogingslagen aangetroffen die rijk waren aan baksteen, puinresten, betonresten, plastic en hydrokorrels. Bij boring 301 reikte de verstoring tot 1,70 m-Mv, bij boring 302 tot 1,10 m-Mv, bij boring 303 tot 2,20 m-Mv en bij boring 304 tot 1,00 m-Mv. Bij alle vier de boringen volgde een afgetopte C-horizont die uit matig fijn beigebruin tot neutraalbeige zand en roestsporen bestond. Naarmate de diepte werd de bodem steeds meer glauconiethoudend, wat wijst op de Tertiaire Formatie van Gentbrugge. Op een diepte tussen 4,20 m-Mv en 5,30 m-Mv werd een sterk blauwgroene en glauconiethoudende bodem aangetroffen. Boring 301 en 302 werden tot 8,00 m-Mv gezet, terwijl boring 303 en 304 gestaakt moesten worden omwille van de compacte Tertiaire lagen.

Bij boring **305 en 306** werden eveneens significante verstoringen aangetroffen. Vooral bij boring 305 en 306 reikte de lagen met betonresten, baksteenspikkels en puin een diepte van respectievelijk 2,10 m-Mv en 2,20 m-Mv. Hieronder volgde een sterk afgetopte C-horizont die bij boring 305 licht grijsgroen en matig glauconiethoudend was en bij boring 306 nog neutraalbeige was.

Ter hoogte van boring **307 en 310** waren de verstoorde lagen, met een diepte tot respectievelijk 1,35 m-Mv en 1,25 m-Mv, wat minder puinhoudend. Hier werden meer baksteenspikkels en in mindere mate betonresten aangetroffen. De laatste 0,05 meter tot 0,15 meter van de verstoorde lagen bestonden uit een overgang met vermenging van de C-horizont. De C-horizont was beige van kleur en vertoonde matige roestsporen.

Twee boringen vertoonden een minder dikke verstoringslaag. Het gaat hier om boring **308 en 309** waarbij er tot een diepte van respectievelijk 0,80 m-Mv en 0,85 m-Mv baksteenspikkels en in mindere mate puinresten werden aangetroffen. Ook hier werd een verstoorde overgangslaag naar de C-horizont aangetroffen. Deze laag was neutraal beigebruin van kleur en zandig met baksteenspikkels. De duidelijk afgetopte C-horizont bestond uit zeer fijn neutraalbeige zand.

Boornummer	Boordiepte	Verstoringsdiepte
Boring 301	8,00 m-Mv	1,70 m-Mv
Boring 302	8,00 m-Mv	1,10 m-Mv
Boring 303	5,30 m-Mv	2,20 m-Mv
Boring 304	5,10 m-Mv	1,00 m-Mv
Boring 305	2,50 m-Mv	2,10 m-Mv
Boring 306	3,50 m-Mv	2,20 m-Mv
Boring 307	2,00 m-Mv	1,35 m-Mv
Boring 308	2,00 m-Mv	0,80 m-Mv
Boring 309	1,50 m-Mv	0,85 m-Mv
Boring 310	2,00 m-Mv	1,25 m-Mv

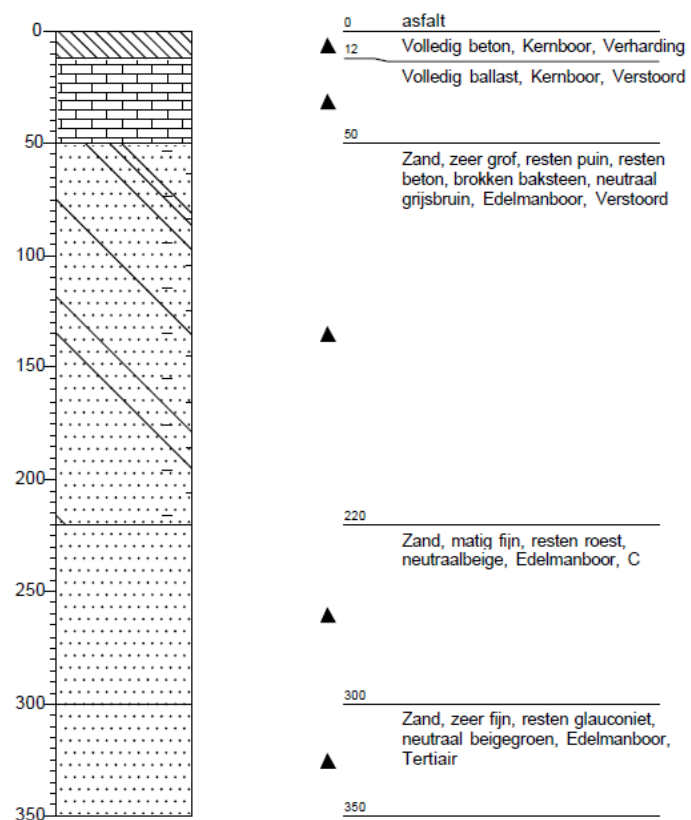
Tabel 3: Verstoringsdiepte van de uitgevoerde controleboringen.

Op basis van de vier machinale boringen (**301, 302, 303 en 304**) kan geconcludeerd worden dat er ter hoogte van de bebouwing alvast geen archeologisch potentieel meer aanwezig is. Het bodemarchief werd bij de bouw van het ziekenhuis reeds volledig vergraven tot op grote diepte. Er werden dan ook baksteen-, beton-, en puinrijke lagen aangetroffen tot respectievelijk 1,70 m-Mv, 1,10 m-Mv, 2,20 m-Mv en 1,00 m-Mv. Bij de manuele boringen is een gelijkaardige situatie vastgesteld. Ter hoogte van boringen **305, 306, 307, 308, 309 en 310** werden ook significante verstoringen aangetroffen tot een diepte van respectievelijk 2,10 m-Mv, 2,20 m-Mv, 1,35 m-Mv, 0,80 m-Mv, 0,85 m-Mv en 1,25 m-Mv. Ook hier ging het om baksteen-, beton- en puinrijke lagen. Aangezien in de omgeving het archeologisch vlak werd vastgesteld op een diepte tussen 0,40 m-Mv en 0,60 m-Mv, is de kans op archeologische kenniswinst hier zeer laag tot onbestaande. De aanwezige puinrijke lagen en de aangetroffen afgetopte C-horizont wijst op het feit dat eventueel aanwezige en relevante archeologische lagen reeds volledig vergraven of verdwenen zijn. Verder archeologisch onderzoek zou geen kenniswinst meer opleveren ter hoogte van het hele projectgebied.

Boring: 306

Datum: 22-11-2021

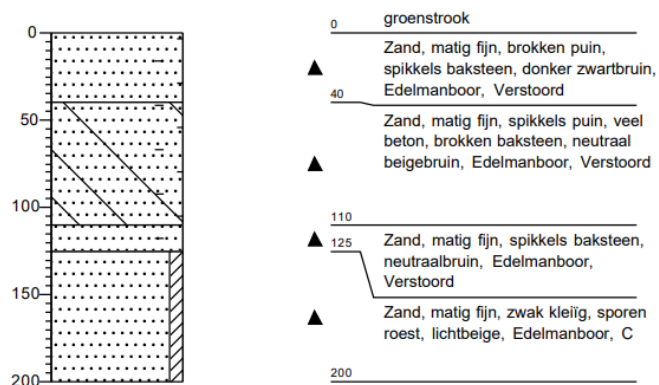

Figuur 26: Foto en profiel van boring 306. (Bron: ABO nv 2021).

Boring: 310

Datum: 22-11-2021

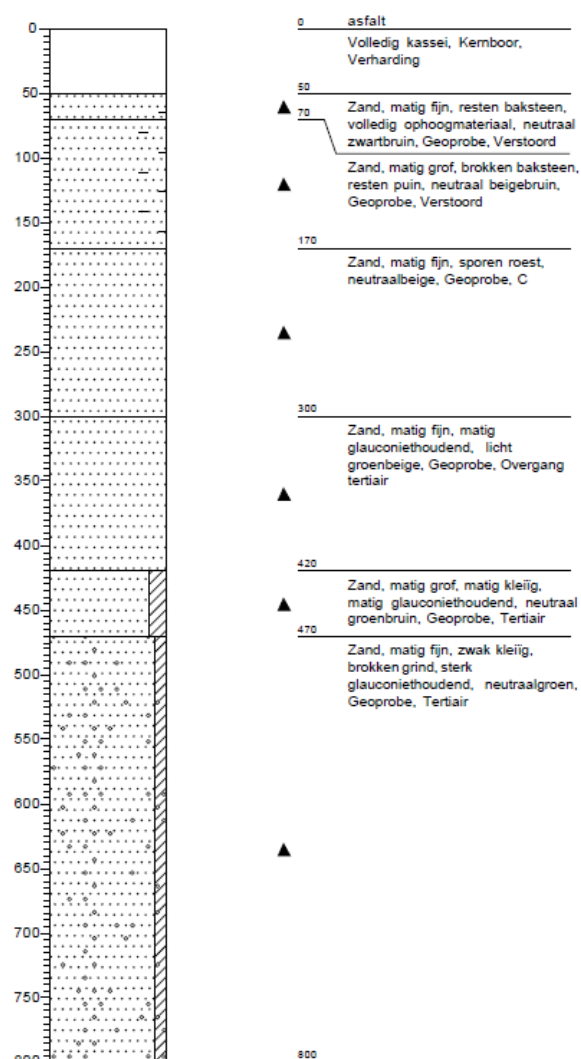

Figuur 27: : Foto en profiel van boring 308. (Bron: ABO nv 2021).

Een overzicht van alle boorprofielen:

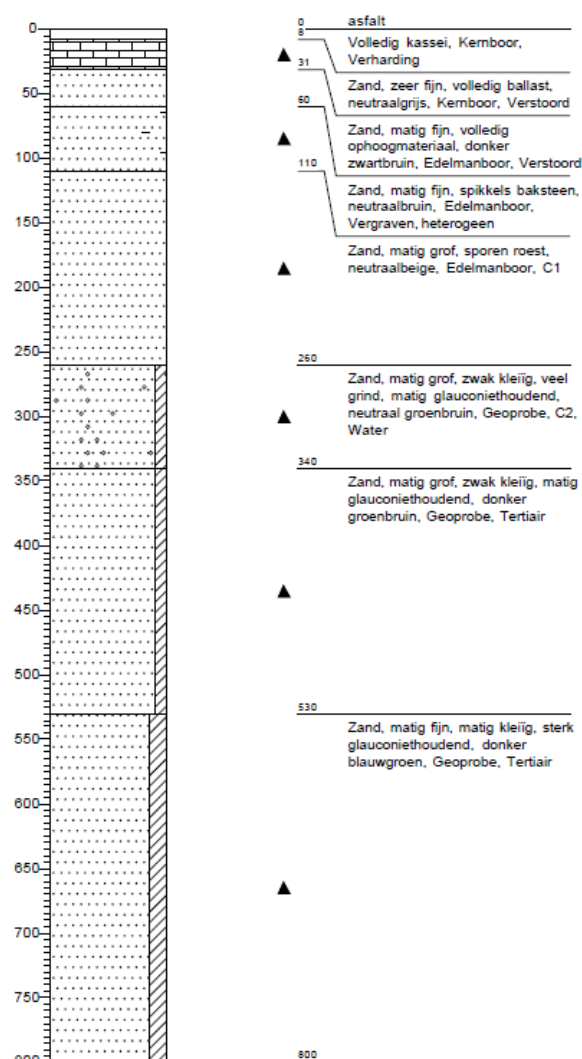
Boring: 301

Datum: 22-11-2021

Boring: 302

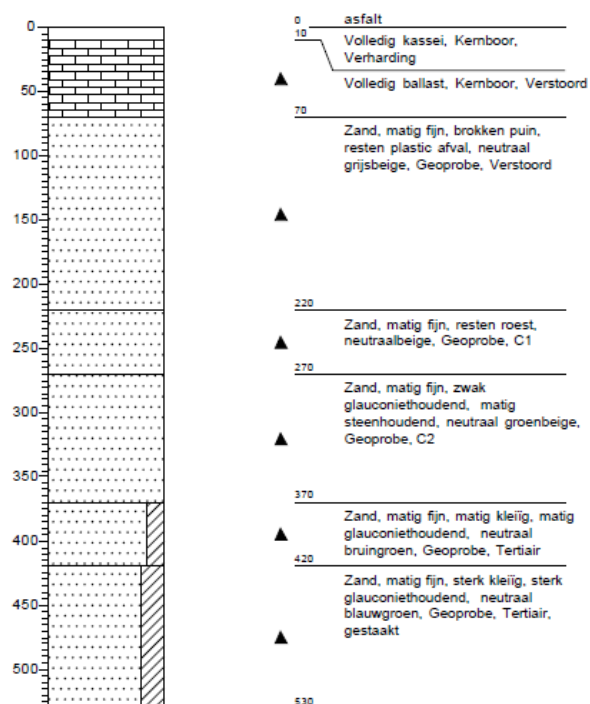
Datum: 22-11-2021

Figuur 28: Boorprofielen van boring 301 en 302. (Bron: ABO 2021).

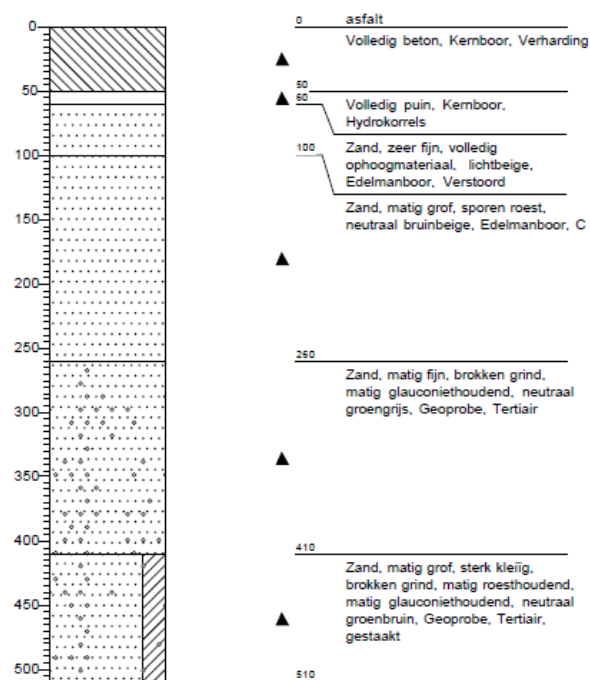
Boring: 303

Datum: 22-11-2021

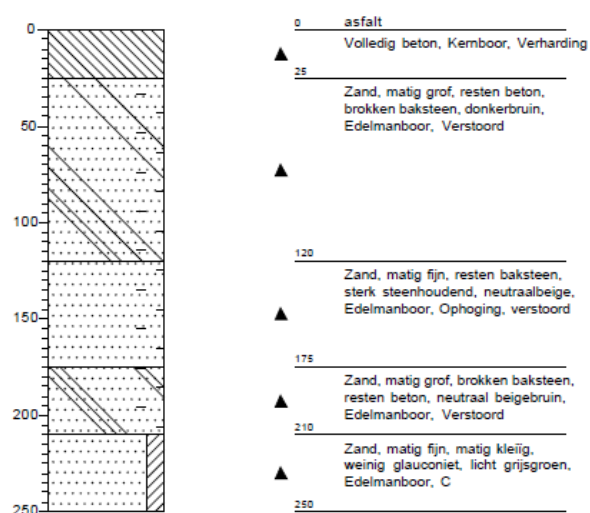
Boring: 304

Datum: 22-11-2021

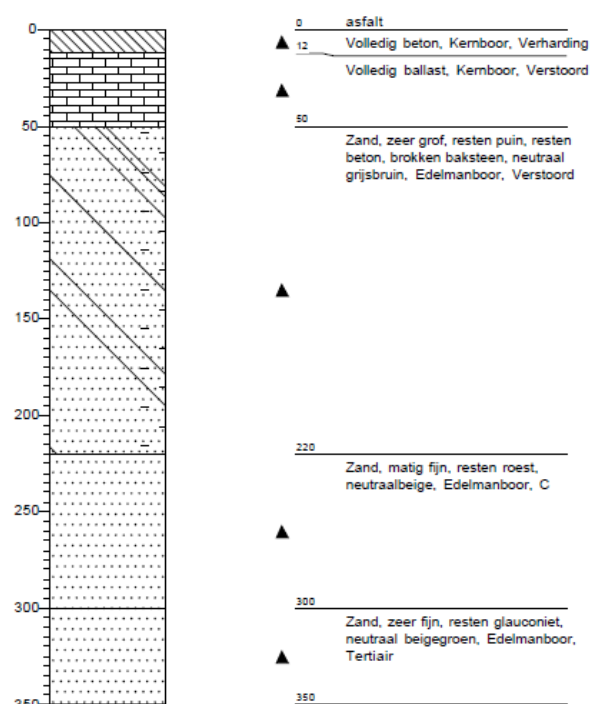
Boring: 305

Datum: 22-11-2021

Boring: 306

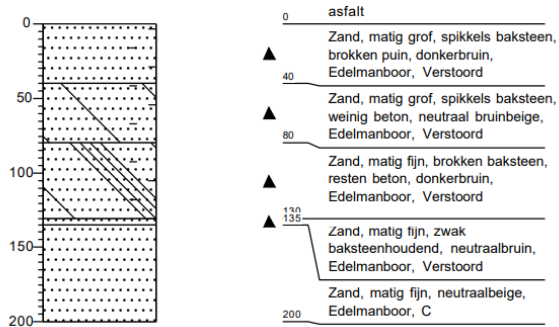
Datum: 22-11-2021

Figuur 29: Boorprofielen van boring 303-306. (Bron: ABO 2021).

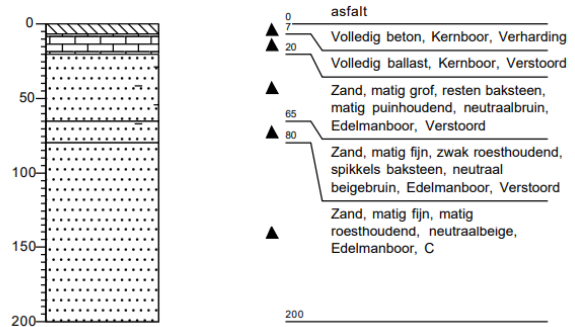
Boring: 307

Datum: 22-11-2021

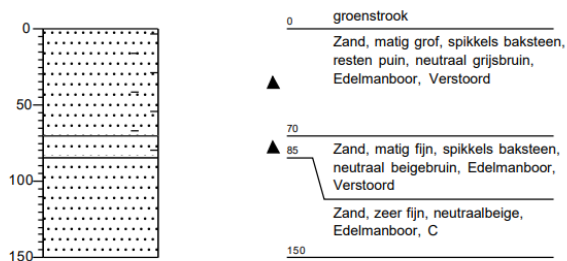
Boring: 308

Datum: 22-11-2021

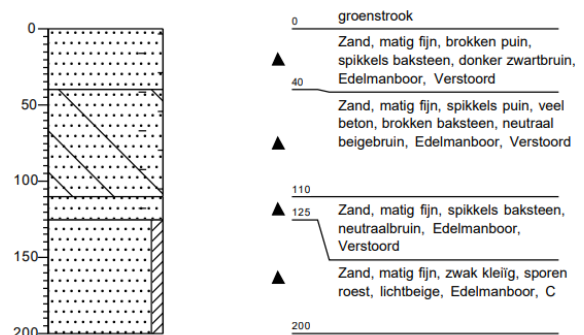
Boring: 309

Datum: 22-11-2021

Boring: 310

Datum: 22-11-2021

Figuur 30: Boorprofielen van boring 307-310. (Bron: ABO 2021).

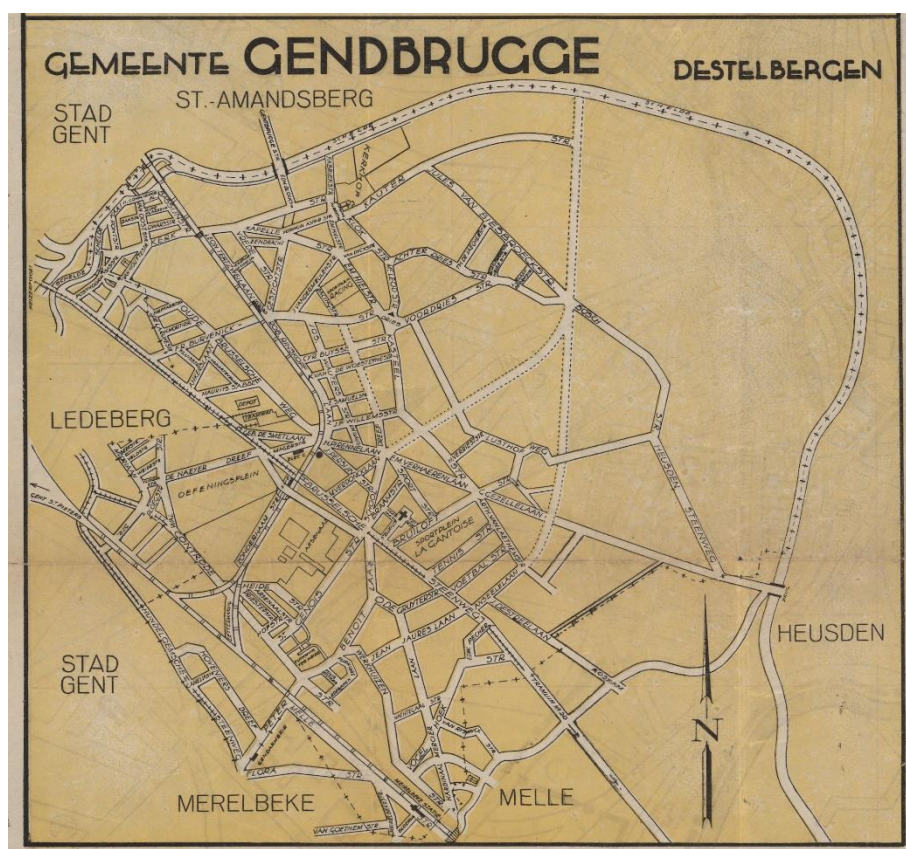
4 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

4.1 HISTORISCHE ACHTERGROND

Er zijn enkele indicaties dat er reeds vanaf de Metaaltijden bewoning aanwezig was in Gentbrugge. Baggerwerken in de Schelde hebben immers vondsten uit de late Bronstijd naar boven gebracht die te maken kunnen hebben met de nederzetting der urneveldcultuur te Destelbergen. Ook zou er nabij de voormalige heirweg tussen Gent en Bavay een Romeins kamp hebben gelegen in het oosten van Gentbrugge.

De oudste geschreven vermelding van Gentbrugge dateert uit 1163. Van 1228 tot 1793 maakte Gentbrugge, als één van de onderlenen van de heer van Rode, deel uit het Land van Rode. Ondanks de grote populariteit van Gentbrugge sinds de late middeleeuwen bij de kleine landadel die zich verspreid vestigden op sites met walgrachten, bleef het dorpskern tot het midden van de 19de eeuw bewoond door een arme landbouwersbevolking. Met de vestiging van metaal- en textielnijverheid, ontstond de Bassinwijk, een arbeiderswijk en werd met de aanleg van het nieuwe kerkplein het dorpscentrum meer en meer volgebouwd. Op die manier vergroeide het dorp in het noorden met de stad Gent.

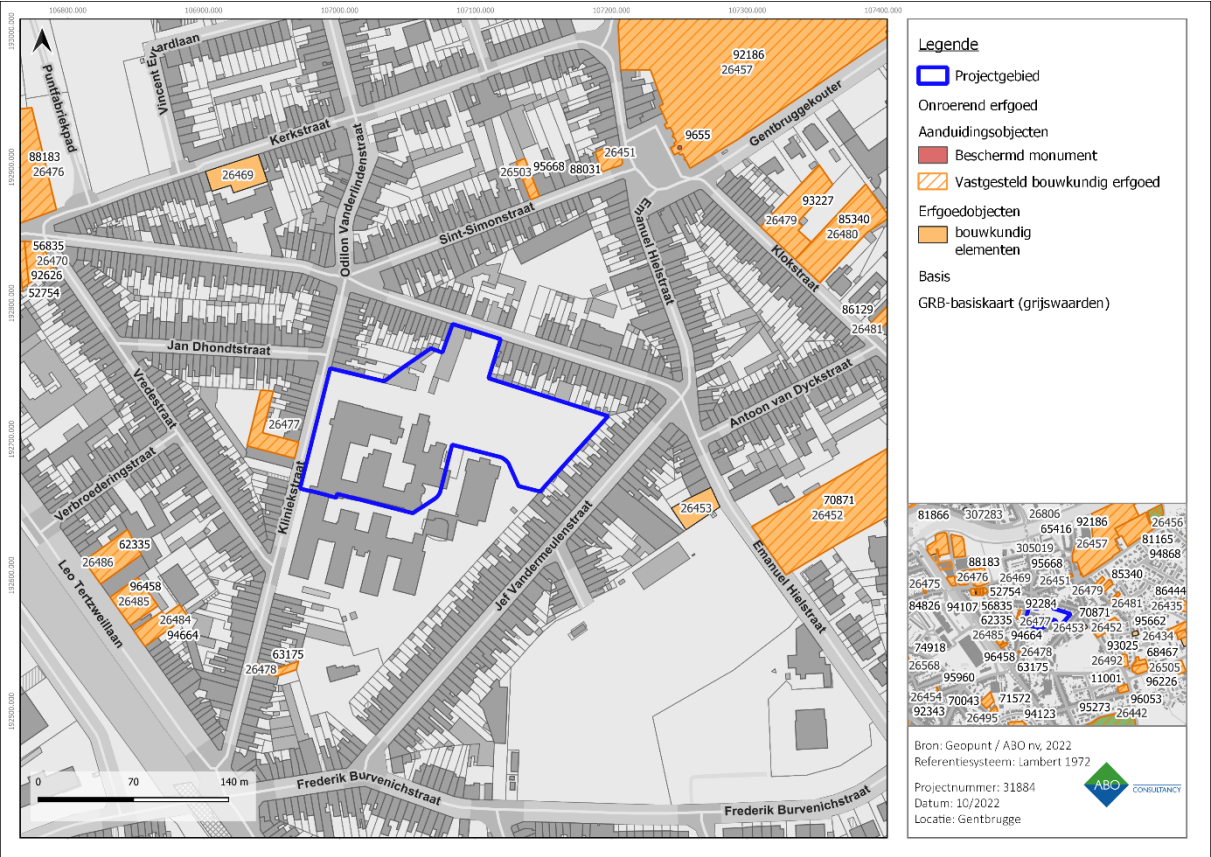
In de 19de eeuw was Gentbrugge uitgegroeid tot een belangrijk centrum voor sierbloementeel in het Gentse. Na de tweede wereldoorlog verhuisden veel van deze tuinbouwbedrijven verder buiten Gent op zoek naar goedkopere gronden. Ook de hogere klasse die tot dan toe in deze rurale omgeving woonde zocht verdere oorden op. Veel landbouwgronden en kasteelparken werden in deze periode dan ook verkaveld om omgevormd tot arbeiders- of villawijken.

Figuur 31: Plan van de gemeente Gentbrugge, ca. 1950. (Bron: Stad Gent 2021)

4.1.1 BESCHERMDE EN VASTGESTELDE ERFGOEDWAARDEN

Volgens de Inventaris Bouwkundig Erfgoed bevinden er zich geen erfgoedwaarden op het projectgebied (Figuur 32). In de directe omgeving zijn enkele elementen van waardevol bouwkundig erfgoed aanwezig. De meest (en ook enige) relevante erfgoedwaarde is de pastorie en directeurswoning van het Sint-Jozefsinstituut (ID. 26477). Deze woning van de onderpastoor en geestelijke directeur van het tegenoverliggende Sint-Jozefsinstituut (dat zich ter hoogte van het projectgebied bevindt) werd gebouwd in 1907. Het gaat om twee gelijkaardige gekoppelde enkelhuizen van drie bouwlagen onder een zadeldak.

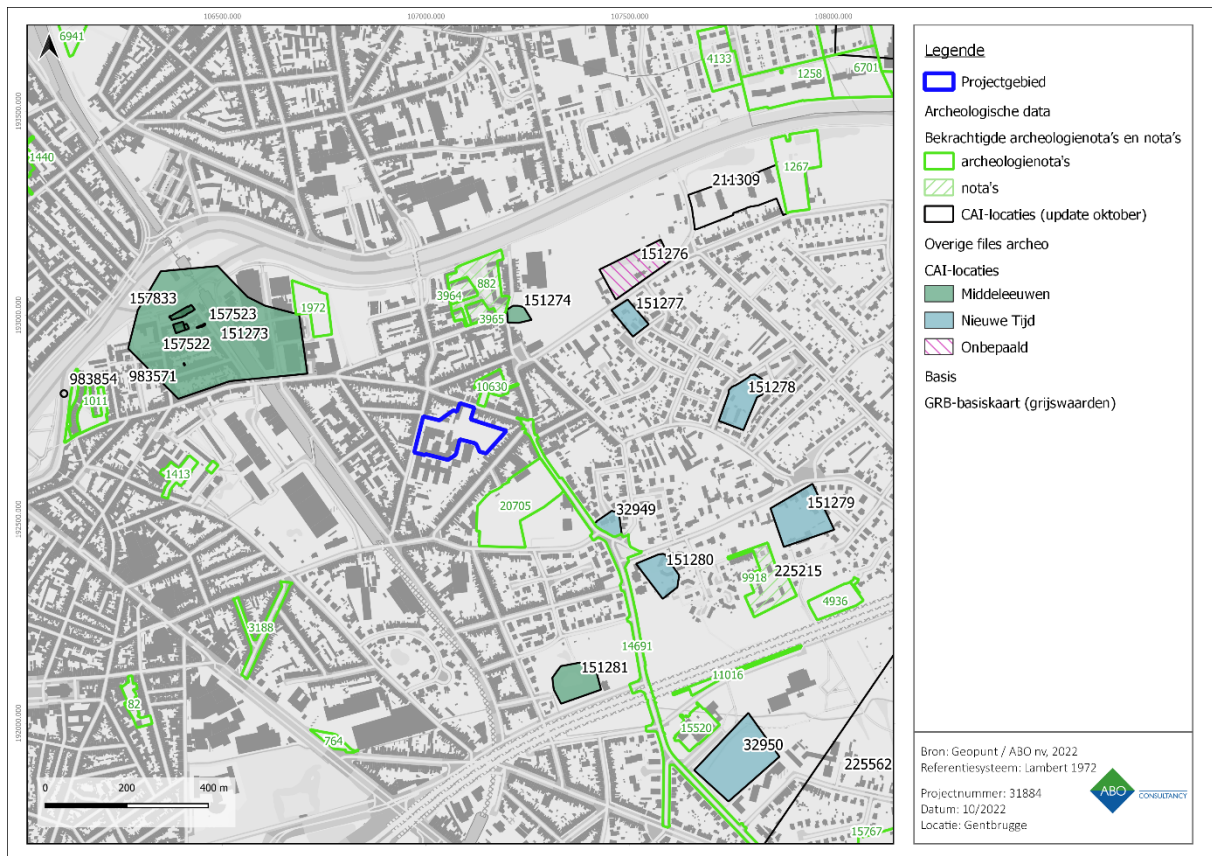
Figuur 32: Visuele weergave van de Inventaris Onroerend Erfgoed rondom het projectgebied.

ID	Adres	Naam	Bescherming
26477	Kliniekstraat, Gentbrugge	Pastorie en directeurswoning Sint-Jozefsinstituut	Erfgoedobject: bouwkundig element

Tabel 4: Tabel met de locatie van het onroerend erfgoed gelegen op of direct langs het projectgebied. (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed, 2021)

4.1.2 ARCHEOLOGISCHE DATA

In de nabije omgeving van het projectgebied zijn er verschillende meldingen uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) bekend van archeologische sporen en/of vondsten die een licht kunnen werpen op menselijke occupatie in het verleden (Figuur 33). Het gaat hier voornamelijk om resten uit de middeleeuwen en Nieuwe Tijd. In mindere mate is er ook één melding van archeologisch erfgoed uit de prehistorie en Romeinse periode.

Figuur 33: Visuele weergave van de Centrale Archeologische Inventaris in dichte omgeving. (CAI, 2021).

In veel gevallen gaat het om sites met walgracht uit de middeleeuwen of Nieuwe Tijd. Zo zijn er het Kasteel Minnaert (ID. 151276) en het Kasteel Braem (ID. 151281) die beiden hun oorsprong kennen in de 14e eeuw. Andere sites met walgracht, zoals het Kasteel Limnander (ID. 151279), het Meersemhof (ID. 151280) en Kasteel Speltinckx (ID. 32949) zijn wat recenter van aard (17^e-19^e eeuw), al kan het goed zijn dat er ook nog oudere structuren aanwezig waren. Het meest opvallende element uit de late middeleeuwen is het Klooster van de Rijke Klaren (ID. 151273) dat op 400 meter ten noordwesten van het projectgebied gelegen is. Dit klooster werd opgericht rond 1280 en moest omwille van strategische redenen gesloopt worden in 1578. Er werden in de 20^e en 21^e eeuw nog muurresten, skeletresten en vlakgraven aangetroffen.

Resten uit de prehistorie en Romeinse periode zijn schaars in de omgeving van het onderzoeksgebied. Vooral het prehistorisch materiaal bevindt zich dicht bij water. Tijdens een vooronderzoek met ingreep in de bodem in 2015¹, werden een geretoucheerde kling in vuursteen uit de steentijd en een brandrestengraf uit de Midden-Romeinse periode aangetroffen (ID. 211309).

¹ Heynssens, N. et al 2015.

De gekende archeologische resten in de omgeving van het projectgebied lijken te bevestigen dat de regio doorlopend menselijke aanwezigheid heeft gekend vanaf de middeleeuwen tot nu. Het kan echter niet uitgesloten worden dat er archeologische resten en/of sporen uit andere archeologische perioden aanwezig kunnen zijn op het terrein, er werd immers in de ruime omgeving ook meer materiaal uit de prehistorie, metaaltijden en Romeinse periode aangetroffen. Er kan daarom geconcludeerd worden dat er een gemiddeld archeologisch potentieel is ter hoogte van het projectgebied.

CAI	Locatie	Omschrijving	Datering
211309	Jules van Biesbroeckstraat, Gent	Geretoucheerde kling Brandrestengraf Graf Kuilen, grachten, waterput Ploegsporen, afvalkuilen	Steentijd Romeinse Periode Middeleeuwen Nieuwe Tijd Nieuwste Tijd
151274	Gentbruggeaard, Gent	Omwalde kerksite	Late middeleeuwen
151273	Kerkstraat, Gent	Klooster van de Rijke Klaren (1280-1578)	Late middeleeuwen
157833	Guldenmeers 17-25, Gent	Muurresten van klooster	Late middeleeuwen
157522	Guldenmeers 15, Gent	Skeletresten van klooster	Late middeleeuwen
158523	Bassijnstraat 51, Gent	Skeletresten van klooster	Late middeleeuwen
151276	Gentbruggekouder 7-11, Gent	Kasteel Minnaert	Late middeleeuwen
151281	Braemkasteelstraat 1, Gent	Kasteel Braem	Late middeleeuwen
151277	Gentbruggekouder 16-18, Gent	Site met walgracht	17 ^e eeuw
151278	Achterdries 53, Gent	Site met walgracht	17 ^e eeuw
151280	Meersemlhof 6-9, Gent	Meersemlhof	17 ^e eeuw
151279	Voordries, 14-22, Gent	Kasteel Limnander	17 ^e eeuw
32949	Meersemdries 4, Gent	Kasteel Speltinckx	19 ^e eeuw

Tabel 5: Overzicht van de CAI-locaties in de omgeving van het projectgebied (Centrale Archeologische Inventaris 2022).

In de directe omgeving van het projectgebied werden er sinds de wetswijziging van 2016 enkele interessante archeologische onderzoeken uitgevoerd. Op een terrein ca. 200 meter ten noorden van het huidige projectgebied werd in 2017 een vooronderzoek uitgevoerd door Monument – Vanderkerckhove.² In de proefsleuven werden er verschillende sporen met middeleeuws materiaal aangesneden. Er waren een twintigtal kuilen met dierlijk bod van rund en schap, paalsporen, aardewerk en een maalsteen. Deze sporen wezen op middeleeuwse ambachtelijke activiteiten, daarom werd er dan ook een verder onderzoek in de vorm van een vlakdekkende opgraving geadviseerd. Ter hoogte van de recente verstoringen was geen onderzoek meer nodig.

Voor een gebied meteen aan de noordelijke overzijde van de Tweekapellenstraat werd een archeologienota opgesteld door Daphné Veraart.³ De werkzaamheden betreffen de realisatie van een onderkelderde nieuwbouw met schoolgebouw. Op basis van de gekende verstoringen en de beperkte kijkvensters voor verder onderzoek, werd een vrijgave geadviseerd.

ID	Naam	Type	Bedrijf	Conclusie
4839	Vooronderzoek Gent Gentbrugge - Sadiplax	Proefsleuven	Monument- Vandekerckhove	Gedeeltelijke opgraving
10630	Vooronderzoek Gent Gentbrugge, Tweekapellenstraat	Archeologienota	Daphné Veraart	Vrijgave
14691	Vooronderzoek Gent, Gentbrugge, Braemkasteelstraat	Archeologienota	Gunter Stoops	Vrijgave

Tabel 6: Overzicht van de relevante archeologische onderzoeken in de nabije omgeving.

² Apers, T. 2017.

³ Veraart, D. 2019.

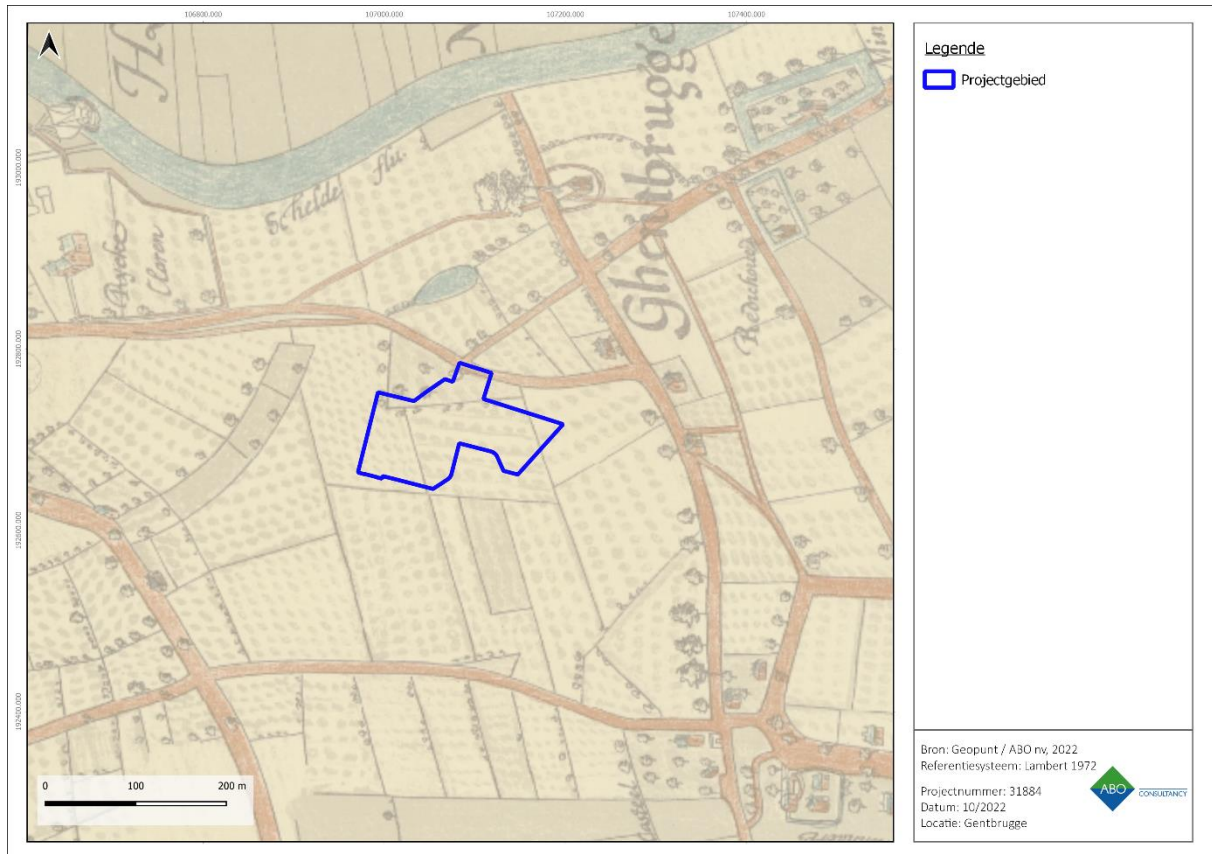
4.2 CARTOGRAFISCHE EN ICONOGRAFISCHE BRONNEN

Een belangrijke bron van informatie is historisch kaartmateriaal. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Eventueel eerder aanwezige middeleeuwse structuren zijn mogelijk reeds verdwenen en dus niet meer opgenomen zijn in recentere bronnen.

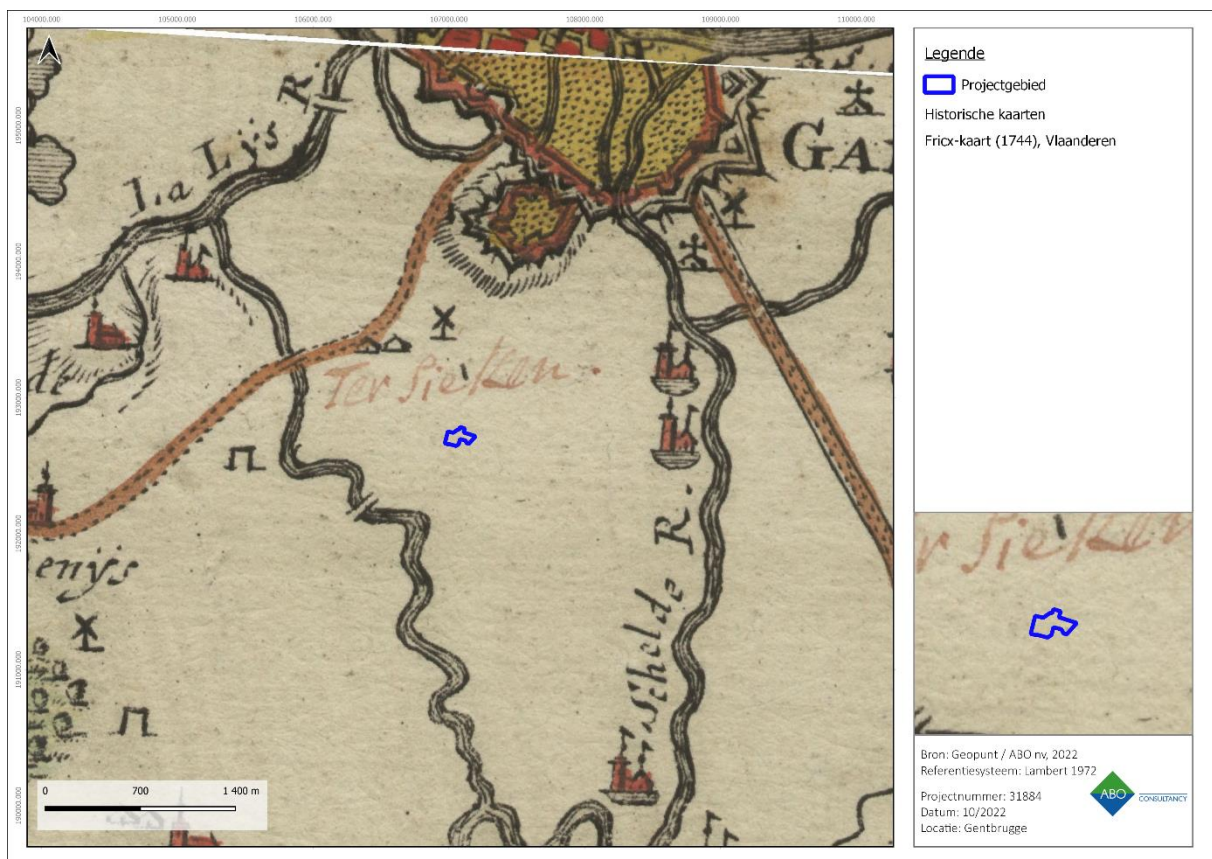
Een van de oudste raadpleegbare en betrouwbare cartografische bronnen is de kaart van Jacques Horenbault uit 1619. Hij was landmeter en maakte een groot plan van Gent en omstreken. Hierop staat ook Gentbrugge aangeduid, met de locatie van het huidige projectgebied. De kaart van Horenbault geeft het onderzoeksgebied onbebouwd weer, en waarschijnlijk is het in gebruik als landbouwgrond. Ook de Schelde en het centrum van Gentbrugge met de Sint-Simon en Sint-Judaskerk staan gekarteerd.

De Fricxkaart uit 1744 is in tegenstelling tot de kaart van Horenbault zo slecht gedetailleerd dat het onderzoeksgebied ten zuiden van Gent wordt aangeduid. Nochtans staat Gentbrugge ook gekarteerd ter hoogte van de Schelde en het reeds besproken maar verdwenen Rijke Klaren klooster. Omwille van het gebrek aan detail is de Fricxkaart weinig relevant.

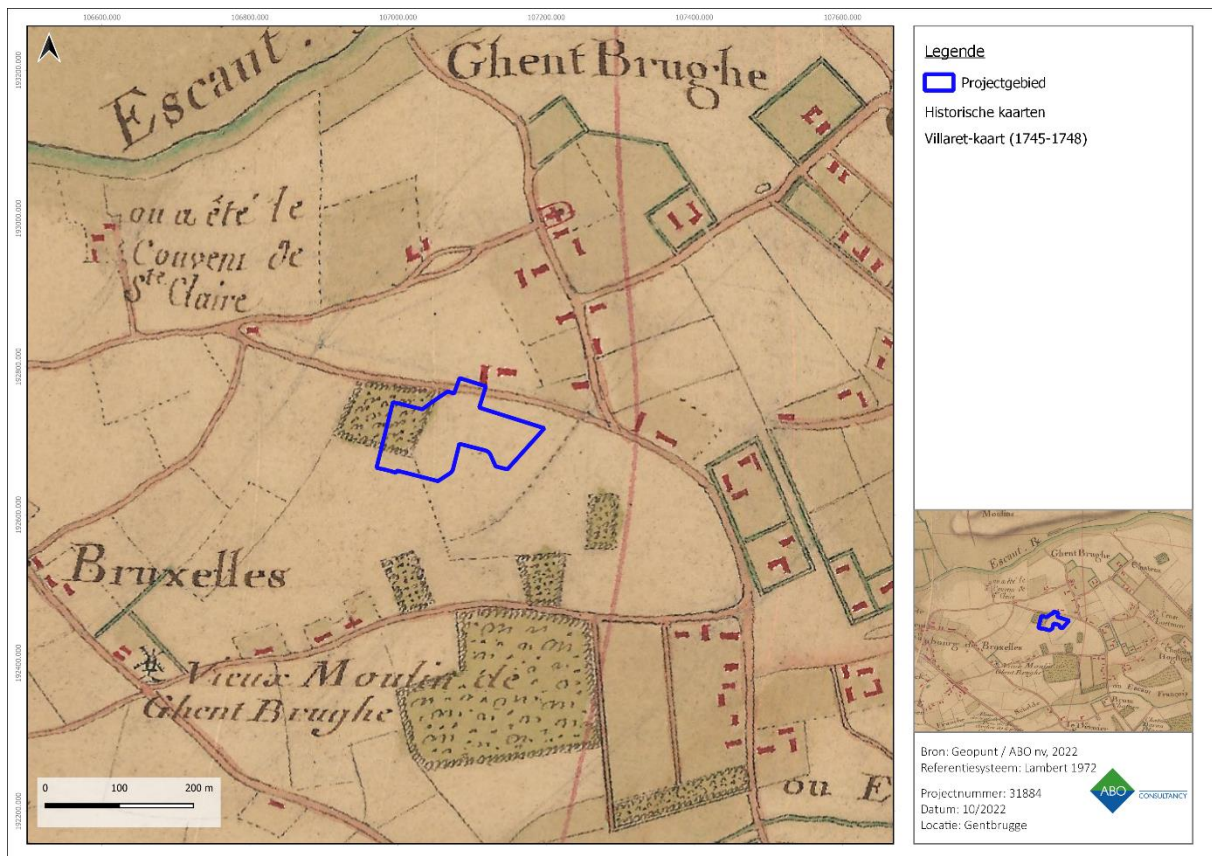
De latere en veel gedetailleerde kaarten zoals de Villaretkaart uit 1745-1748, de Ferrariskaart uit 1777, de Atlas der Buurtwegen uit ca. 1840 en de Topografische kaart Vandermaelen uit 1846-1854 geven een gelijkaardig beeld van het onderzoeksgebied en zijn omgeving. Het terrein is nog steeds onbebouwd en in gebruik als akkergrond, terwijl het centrum van Gentbrugge langzaam maar zeker drukker bewoond geraakt. Op alle drie de kaarten grenst het onderzoeksgebied aan de reeds aanwezige Tweekapellenstraat in het noorden.

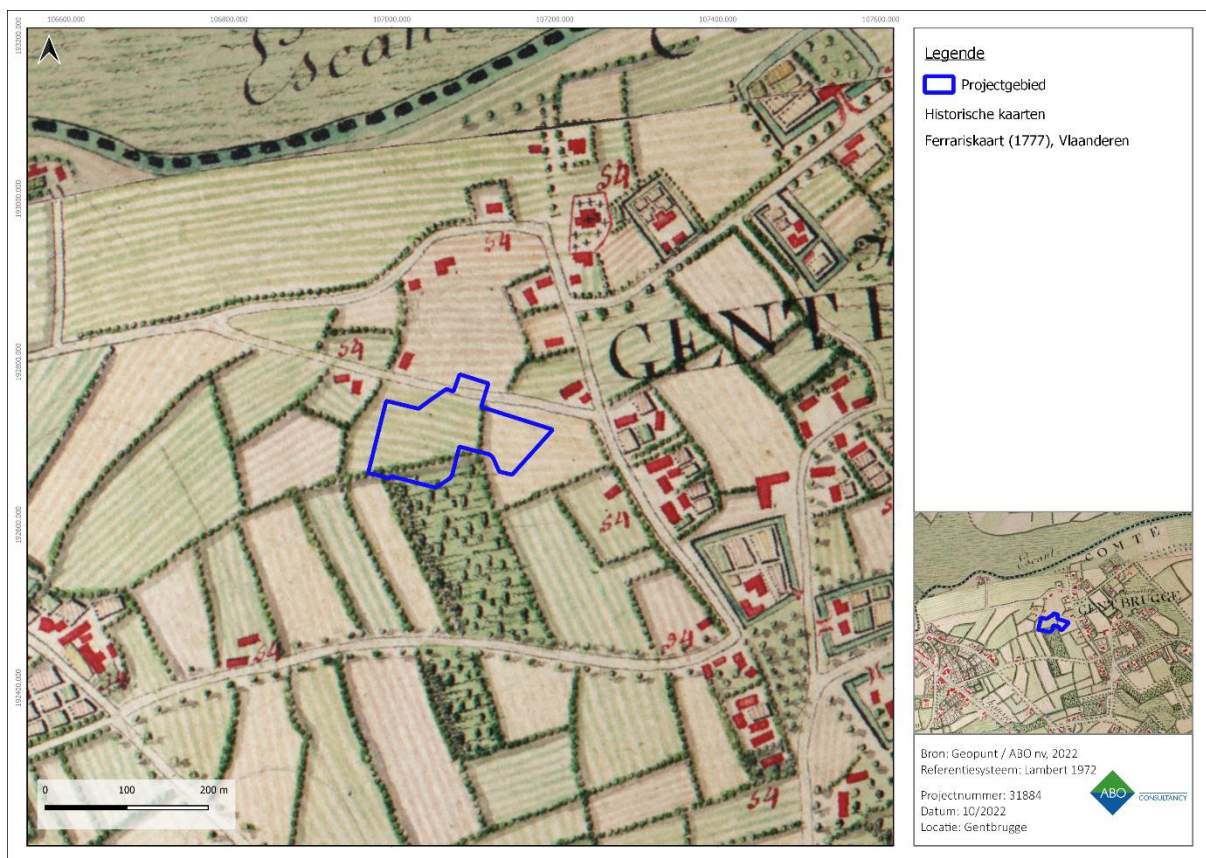
Figuur 34: Horenbaultkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: UGent, 2022)

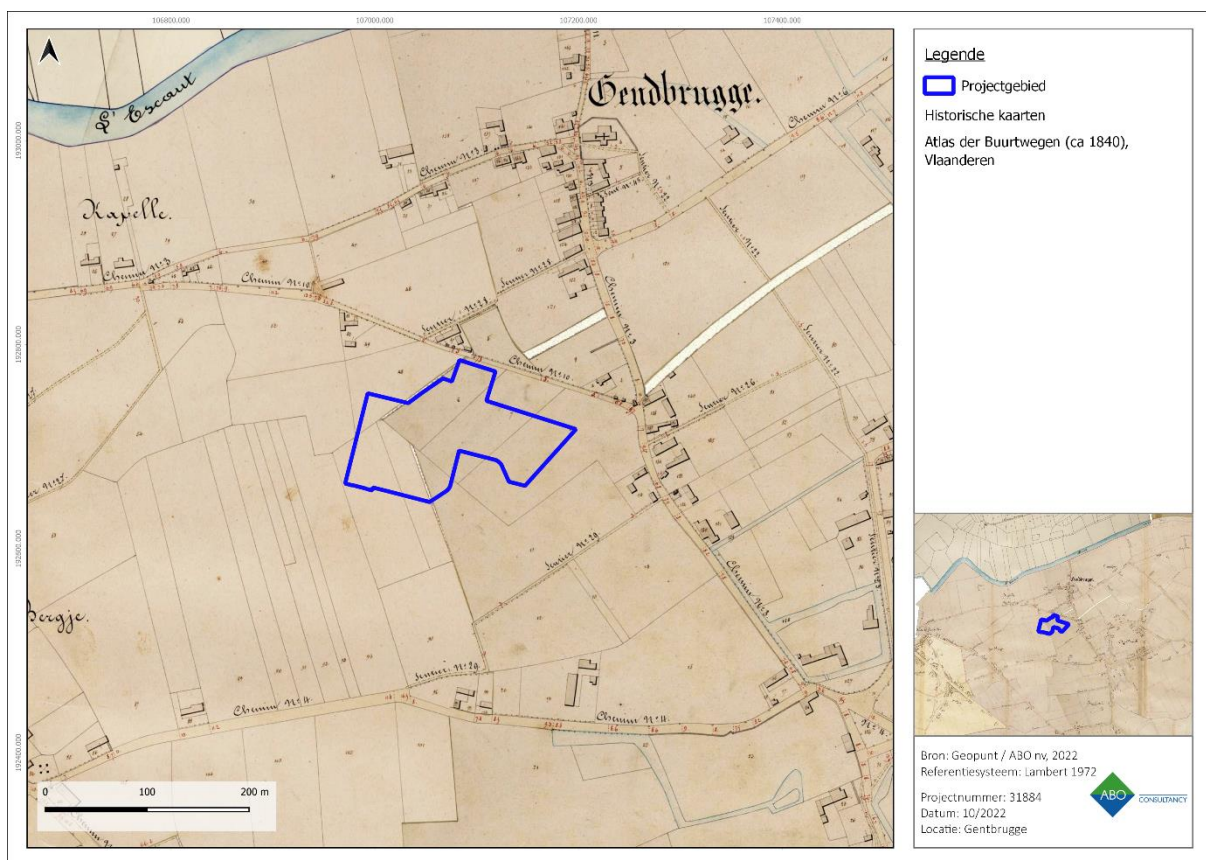
Figuur 35: Fricxkaart met aanduiding van het projectgebied

Figuur 36: Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied

Figuur 37: Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied

Figuur 38: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied

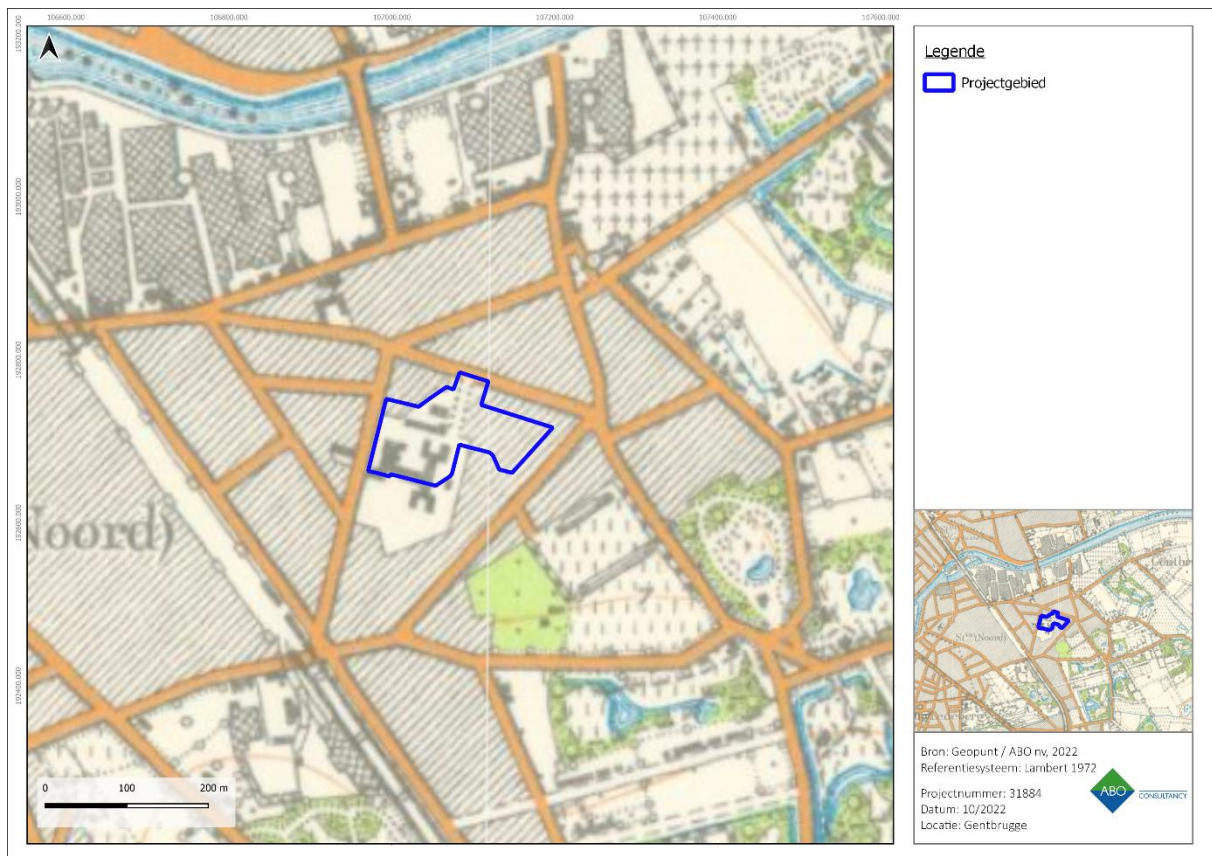
Figuur 39: Vandermaelenkaart met aanduiding van het projectgebied

4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

Recentere landschapsveranderingen tonen aan dat er sinds de 20^e eeuw veel meer bebouwing en industrialisering gaande is in Gentbrugge en ter hoogte van het onderzoeksgebied. Zo is er op de topografische kaart uit 1939 al een voorloper van het AZ Maria Middelaes, dat toen nog Sint-Jozef heette, te zien. Rondom het ziekenhuis zijn woonblokken zichtbaar.

De latere orthofoto's geven aan dat er binnen het onderzoeksgebied nog wel wat wijzigingen met betrekking tot het ziekenhuis hebben plaatsgevonden. Zo zijn er enkele vleugels bijgekomen na 1971 en werd er na 1991 een stuk groenzone opgeofferd om de parking uit te breiden. Er blijven tot op heden wat bomen zichtbaar in het zuidoostelijke deel van het projectgebied.

De meest recente orthofoto toont de huidige toestand, anno 2021.

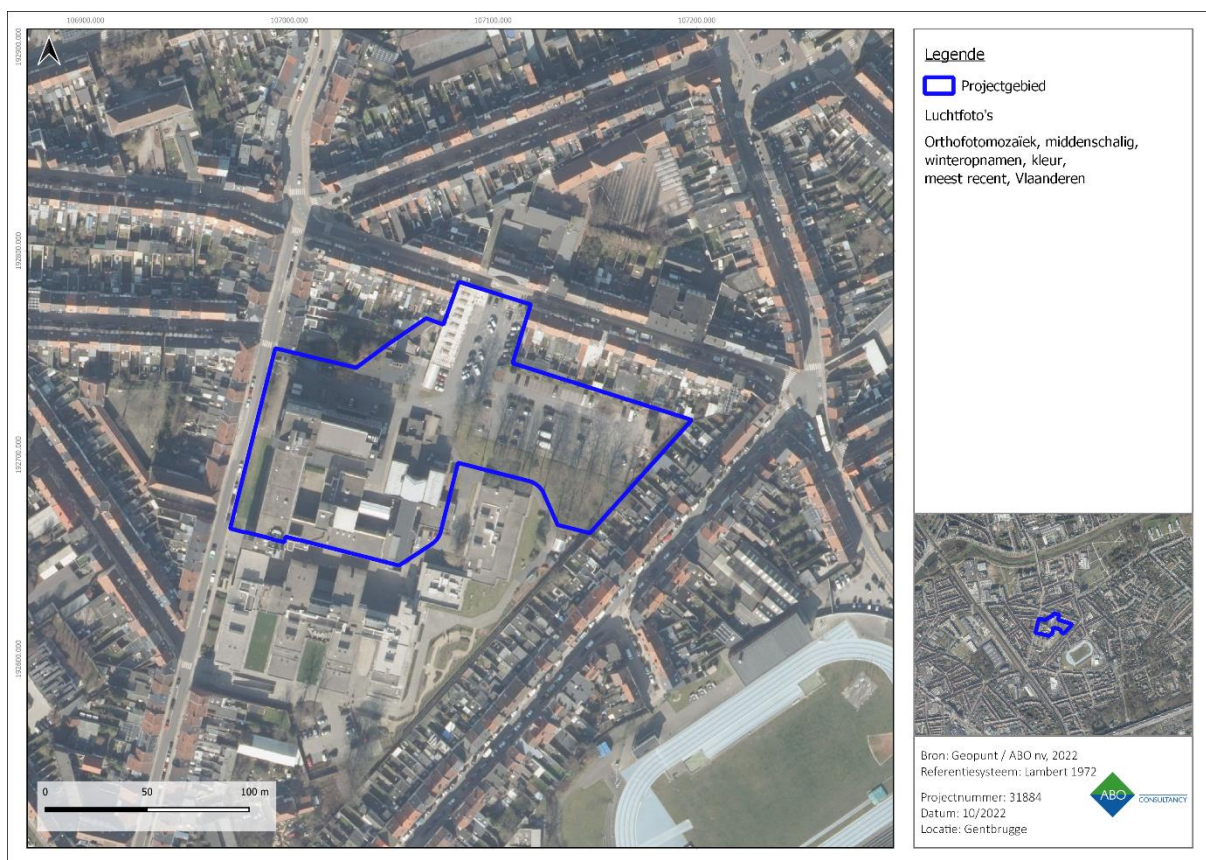
Figuur 40: Topografische kaart van 1939 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: Cartesius, 2022)

Figuur 41: Orthofotomosaïek uit 1971 met aanduiding van het projectgebied

Figuur 42: Orthofotomosaïek uit 1991 met aanduiding van het projectgebied

Figuur 43: Meest recente orthofotomosaïek met aanduiding van het projectgebied

5 BESLUIT

Deze archeologienota werd opgemaakt door ABO nv naar aanleiding van een verkavelingsvergunning voor de herontwikkeling van de site Maria Middelaars in Gentbrugge. Het doel van dit onderzoek is driedelig. Ten eerste wordt op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede wordt nagegaan hoe goed deze archeologische resten bewaard zijn en in hoeverre ze bedreigd zijn door de geplande bouwwerken. Ten derde wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is. Het antwoord op deze onderzoeksvragen luidt als volgt:

- Er zijn tijdens archeologische vooronderzoeken met ingreep in de bodem in de directe omgeving voornamelijk sporen gevonden uit de middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het gaat hier grotendeels om sites met walgracht en enkele kastelen die meestal verdwenen zijn of enkele nog in het landschap zichtbaar zijn. De gekende archeologische resten in de omgeving van het projectgebied lijken te bevestigen dat Gentbrugge doorlopend menselijke aanwezigheid heeft gekend vanaf de middeleeuwen tot nu. Het kan echter niet uitgesloten worden dat er archeologische resten en/of sporen uit andere archeologische perioden aanwezig kunnen zijn op het terrein, er werd immers in de ruime omgeving ook meer materiaal uit de prehistorie, metaaltijden en Romeinse periode aangetroffen. Er kan daarom geconcludeerd worden dat er puur op basis van de gekende resten uit de omgeving een gemiddeld archeologisch potentieel is ter hoogte van het projectgebied.
- Uit landschappelijk en cartografisch onderzoek blijkt dat het projectgebied waarschijnlijk tussen de 17^e eeuw tot aan het begin van de 20^e eeuw volledig in gebruik was als landbouwgebied totdat er meer bebouwing kwam in Gentbrugge en het Sint-Jozefziekenhuis werd gerealiseerd. Het kan dus zijn dat er, omwille van de landelijke ligging, weinig menselijke activiteit op het projectgebied is geweest tot meer recente periodes. Landschappelijk gezien is het projectgebied gelegen op een zandige verhoging ten zuiden van de Schelde. De Quartaire kaart geeft aan dat er een lage kans is op de bewaring van steentijdsites uit het Paleolithicum en Mesolithicum. Verder is er geen informatie over het erosiepotentieel.
- Op basis van de vier machinale boringen (**301, 302, 303 en 304**) kan geconcludeerd worden dat er ter hoogte van de bebouwing alvast geen archeologisch potentieel meer aanwezig is. Het bodemarchief werd bij de bouw van het ziekenhuis reeds volledig vergraven tot op grote diepte. Er werden dan ook baksteen-, beton-, en puinrijke lagen aangetroffen tot respectievelijk 1,70 m-Mv, 1,10 m-Mv, 2,20 m-Mv en 1,00 m-Mv. Bij de manuele boringen is een gelijkaardige situatie vastgesteld. Ter hoogte van boringen **305, 306, 307, 308, 309 en 310** werden ook significante verstoringen aangetroffen tot een diepte van respectievelijk 2,10 m-Mv, 2,20 m-Mv, 1,35 m-Mv, 0,80 m-Mv, 0,85 m-Mv en 1,25 m-Mv. Ook hier ging het om baksteen-, beton- en puinrijke lagen. Aangezien in de omgeving het archeologisch vlak werd vastgesteld op een diepte tussen 0,40 m-Mv en 0,60 m-Mv, is de kans op archeologische kenniswinst hier zeer laag tot onbestaande. De aanwezige puinrijke lagen en de aangetroffen afgetopte C-horizont wijst op het feit dat eventueel aanwezige en relevante archeologische lagen reeds volledig vergraven of verdwenen zijn. Verder archeologisch onderzoek zou geen kenniswinst meer opleveren ter hoogte van het hele projectgebied.

Op basis van de bovenstaande argumenten kan geconcludeerd worden dat er een laag tot onbestaand archeologisch potentieel is ter hoogte van het hele projectgebied omwille van de bestaande verstoringen. Er worden daarom **geen verdere maatregelen** geadviseerd.

6 BIBLIOGRAFIE

Apers, T. & De Cleene R. 2017. *Nota. Gentbrugge Sidaplast – Verslag van Resultaten*. Monument Vandekerckhove, Ingelmunster.

Atlas Cadastral parcellaire de la Belgique de Gand, Philippe-Christian Popp, uitgegeven in 1842-1879, schaal 1:5000.

Atlas van de Buurtwegen, opgesteld naar aanleiding van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841, schaal 1:2.500 (overzichtsplannen schaal 1:10.000).

Geopunt Vlaanderen, Orthofoto's 1971, 1979-1990, 2002-2003, 2014, 2015, 2016, 2020, [straat, gemeente] [online], <http://www.geopunt.be>

Kaart van Villaret, Institut National de l'Information Géographique et Forestière, Sint-Mande (France), CH 292, uitgegeven in 1745, schaal 1:14.400.

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.

Topografische kaarten, 1873, 1904, 1939, 1969, 1981, 1989, [straat, gemeente] [online], www.cartesius.be,

Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven in 1846-1854, schaal 1:2000

Veraart, D. & Bru, M-A. 2019. *Gentbrugge, Tweekapellenstraat 38, Basisschool Henri D'Haese – Verslag van Resultaten*. Stadsarcheologie Gent, Gent.